Fotokopians överensstämmelse med originalet intygas:
Barbro Ahlmark

STOCKHOLMS STAD
Kommunstyrelsen
Registraturet
Ink. 2016 -06- 15
Dnr: 152-1056/2016
Till: KSTYR

§ 13 Delrapport från Äldreboendeutredningen

Dnr 320-525/2016

Utdrag:

Protokoll nr 6 fört vid äldrenämndens sammanträde tisdagen den 14 juni 2016

Tidpunkt:
Kl. 16.00-16.45

Plats:
Stadshuset, Stora kollegiesalen, plan 1

Paragrafer 1- 27, omedelbart justerade: § 12-14, § 16-17 och § 19

Torun Boucher (V)
Ordförande

Sofia Modigh (KD)
Vice ordförande

Närvarande

Ledamöter
Torun Boucher (V), ordförande
Sofia Modigh (KD), vice ordförande
Mirja Räihä (S)
Bo Hansson (S)
Christopher Ödmann (MP)
Eivor Karlsson (MP)
Dennis Wedin (M)
Alexandra Östback (M)
Anita Lundin (M)

Ersättare:
Gisela Norrman (S), tjänstgörande
Magnus Grönlund (S), tjänstgörande
Else-Marie Bjellqvist (S)
Elena Gonzales (V)
Erik Vallström (Fi)

Äldrenämnden
Avdelningen Utbildning och administration

Storforsplan 36, Farsta Centrum
106 64 STOCKHOLM
stockholm.se

Yvonne Riddervik (M), tjänstgörande
Johan Frantz (M), tjänstgörande
Thomas Linn (M)
Niklas Källberg (FP)
Britt Westerlind (KD)
Alfred Askeljung (C)

Förhinder:
Ledamöterna Rana Carlstedt (S), Sven Britton (S), Elisabeth Bäckström (M) och Ann-Katrin Åslund (FP) samt ersättaren Halit Azizoglu (MP).

Tjänstgörande ersättare:
Gisela Norrman (S) för Rana Carlstedt (S), Magnus Grönlund (S) för Sven Britton (S), Yvonne Riddervik (M) för Elisabeth Bäckström (M) och Niklas Källberg (L) för Ann-Katrin Åslund (L).

Närvarande tjänstemän:
Förvaltningschefen Ann-Christine Hansson, avdelningscheferna Raili Karlsson, Karin Ekdahl Wästberg, AnnMarie Ståhl och Annelie Svensson samt nämndsekreteraren Barbara Ahlmark.
I mötet deltog också Lina Hultman, borgarrådssekreterare vid äldre- och personalroteln (V) och Matilda Malmquist Glas, borgarrådssekreterare vid finansroteln (S).

---

§ 13 Delrapport från Äldreboendeutredningen

Dnr 320-525/2016

Äldrenämndens beslut

Äldrenämnden godkänner Äldreboendeutredningens delrapport och överlämnar den till kommunstyrelsen för vidare beslut i kommunfullmäktige.

Paragrafen förklaras omedelbart justerad.

Ärendet
Förvaltningen har redovisat ärendet i ett tjänsteutlåtande daterat 2016-05-13.

I budget 2015 beslutade kommunfullmäktige att en utredning skulle göras för att tydliggöra hur behovet av olika bostäder för äldre ska tillgodoses.
Under 2015 tillsattes Äldreboendeutredningen inom stadsledningskontoret. Utredningen har letts av en styrgrupp med biträdande stadsdirektören som ordförande. I styrgruppen har i övrigt ingått fyra stadsdelsdirektörer representerande var sin region, direktören för äldreförvaltningen samt VD för Micasa fastigheter i Stockholm AB.

Äldreboendeutredningens delrapport, *bilaga 1*, omfattar en nulägesbeskrivning av boenden som finns att tillgå för äldre, behovsutvecklingen inom äldreomsorgen, en analys samt förslag som syftar till att tillgodose behovet av bostäder för äldre.
Ett av huvudförslagen i utredningen är att staden ska erbjuda tre boendeformer för äldre *-trygghetsboende med aktivitetscenter, servicehus* och *vård- och omsorgsboende.*
Enligt utredningens förslag bör inriktningen vara att dagens seniorboenden och trygghetsboenden, ca 1 500 lägenheter, omvandlas till trygghetsboenden med aktivitetscentra. Omvandlingen av trygghetsboende föreslås påbörjas under 2017 och omvandlingen av seniorboenden 2018. Stadsdelsnämnderna ska ansvara för de aktivitetscentran som ska finnas i boendena. Aktivitetscentrats primära uppgift är att ordna aktiviteter för de boende och i övrigt arbeta för att skapa en social gemenskap i boendet. Utredningens föreslår också att äldrenämnden i samarbete med stadsdelsnämnderna och stadsledningskontoret får i uppdrag att utreda vilka andra fastigheter som kan vara lämpliga att omvandlas till den nya boendeformen, trygghetsboende med aktivitetscentra.

I utredningen lämnas också förslag på hur tillgängligheten i bostäder i det ordinära bostadsbeståndet ska öka och hur informationen kring boende för äldre kan förbättras.

Förvaltningen ställer sig i huvudsak positiv till utredningens förslag. Enligt äldreförvaltningens uppfattning är det dock angeläget att en kostnadsanalys genomförs i samarbete med stadsdelsnämnderna innan arbetet med omvandling av befintliga senior- och trygghetsboenden påbörjas. Äldreförvaltningen anser också att Micasa bör vara delaktig i utredningen av vilka övriga fastigheter inom Micasas fastighetsbestånd som kan vara lämpliga att omvandla till trygghetsboende med aktivitetscentra.

Yrkanden

Ordföranden Torun Boucher (V), ledamoten Mirja Räihä m.fl. (S) och ledamoten Christopher Ödmann m.fl. (MP) yrkar bifall till förvaltningens förslag till beslut med stöd av ersättaryttrande från Erik Vallström (Fi).
I detta instämmer vice ordföranden Sofia Modigh (KD) och ledamoten Dennis Wedin m.fl. (M) med stöd av ersättaryttrande från Alfred Askeljung (C) och de anmäler ett gemensamt särskilt uttalande.

Tjänstgörande ersättaren Niklas Källberg (L) yrkar bifall till eget förslag till beslut.

Beslutsgång
Ordföranden Torun Boucher (V) konstaterar att det finns två förslag till beslut: förvaltningens förslag till beslut som stöds av (V), (S), (MP), (KD) och (M) med instämmande av ersättaryttranden från (Fi) och (C) och ett eget förslag till beslut från (L).

Ordföranden ställer förslagen till beslut mot varandra och finner att nämnden beslöt utan omröstning enligt förvaltningens förslag som stöddes av (V), (S), (MP), (KD) och (M) med instämmande av ersättaryttranden från (Fi) och (C).

Reservation från (L):
Tjänstgörande ersättaren Niklas Källberg (L) reserverar sig mot nämndens beslut till förmån för sitt eget förslag till beslut enligt följande:

"Vi Liberalerna föreslog att äldrenämnden beslutar att
- godkänna äldreboendeutredningens delrapport
- överlämna äldreboendeutredningens delrapport till kommunstyrelsen för vidare beslut i kommunfullmäktige i enlighet med vad som nedan anförs:

I budget för 2015 lovade den rödgrönrosa majoriteten: "Staden ska hjälpa alla över 85 år med ett tryggt äldreanpassat boende, till exempel bostadsanpassning eller byte till lägenhet som är tillgänglig. Bedömningen av rätt till servicehus och vård- och omsorgsboende ska också bli mer generös, för att tillgodose dessa behov."

De förslag som den här utredningen presenterar kommer inte att uppnå det målet. Förslagen kommer inte att leda till att fler äldre i Stockholm får plats på ett boende. För det skulle det krävas en generösare biståndsbedömning och att fler boenden byggs.

Först och främst välkomnar Liberalerna en höjning av servicenivån på stadens trygghets- och seniorboenden. Vi välkomnar också att man genom att omvandla alla trygghets- och seniorboenden till trygghetsboenden med aktivitetscentra gör stadens erbjudande av boendeformer mer lättöverskådligt.

Med det sagt finns det ett antal oklarheter och brister i utredningens förslag. Det är oklart exakt vad de föreslagna aktivitetscentrana ska göra. Även om det exakta utbudet naturligtvis inte kan specificeras i detalj hade vi gärna sett att det hade varit tydligare var ambitionsnivån ska ligga. Vi ser med stor oro på skrivningarna om att bemanning ska vara garanterad endast på vardagarna. Det är på helgerna, framför allt under storhelger och sommaren, som ensamheten är som mest påtaglig och behovet av aktiviteter som störst.

Aktivitetscentrana bör som regel vara tillgängliga för alla äldre, även de som inte bor på trygghetsboendet. Ett större brukarunderlag kan också göra att det är motiverat att ha aktivitetscentra även på mindre boenden. Vi vill också betona vikten av att frivilligorganisationer involveras i aktivitetscentrana.

Liberalerna välkomnar att trygghetsboenden med aktivitetscentra och servicehus tas in i stadens äldreboendeplanering, något som vi efterlyste vid årets boendeplaneringsärende. Vi vill varna för en utveckling där antalet boendeplatser, såväl inom servicehus som vård- och omsorgsboenden, minskar snabbare än beräknat. Exempel är Vintertullen på Södermalm och planer under utredning på omstrukturering i Enskede-Årsta-Vantör. Det kan inte tas för givet att Stockholm kommer att ha platser som motsvarar behoven.

Vi ser med oro på förslaget om att inskränka målgruppen för servicehusen till de äldre som har ett omvårdnadsbehov. Det är oklart vad detta innebär i praktiken och hur många av de boende som har ett omvårdnadsbehov. Vi konstaterar att förslaget inte innebär att de många äldre som idag får avslag på sin ansökan om servicehus bereds plats, utan snarare tvärtom. Även uppdraget till Micasa att utreda vilka andra fastigheter som eventuellt kan omvandlas till trygghetsboende med aktivitetscenter tolkar vi som ett sätt att dra ner på servicehusplatser. Vi vill för övrigt anföra att den sociala samvaron på servicehusen sannolikt underlättas om det även finns ett inslag av något friskare äldre.

Stockholms stad kommer att ha långt kvar till målet om att alla över 85 år har rätt till ett tryggt och anpassat boende. Det kommer att krävas stora investeringar för att bygga fler boenden och en politik där man gör det lättare, inte svårare, att få plats. De föreslagna trygghetsboendena med aktivitetscentra utgör ett steg i rätt riktning men är långt ifrån någon universallösning. Servicehusen kommer fortfarande att spela en viktig roll i Stockholms äldreomsorg, och Liberalerna vidhåller att alla över 85 år som så önskar bör få plats på servicehus.

Vi menar också att alla äldre med omfattande hemtjänstinsatser som så önskar bör få plats på servicehus eller vård- och omsorgsboende, om detta kan ske utan merkostnad. Stockholms äldre måste få större frihet att välja mellan olika former av boende, och på ett enklare sätt kunna beviljas det boende de behöver."

Särskilt uttalande från (KD) och (M) med stöd av ersättaryttrande från (C):

"I budget för 2015 lovade den rödgrönrosa majoriteten: "Staden ska hjälpa alla över 85 år med ett tryggt äldreanpassat boende, till exempel bostadsanpassning eller byte till lägenhet som är tillgänglig. Bedömningen av rätt till servicehus och vård- och omsorgsboende ska också bli mer generös, för att tillgodose dessa behov."

De förslag som den här utredningen presenterar kommer inte att uppnå det målet. Förslagen kommer inte att leda till att fler äldre i Stockholm får plats på ett boende. För det skulle det krävas en reformerad och generösare biståndsbedömning samt att fler boenden byggs. Det är övergripande önskvärt att det finns en hög tillgänglighet av anpassade boenden.

Först och främst välkomnar vi en höjning av servicenivån på stadens trygghets- och seniorboenden. Vi välkomnar också att man genom att omvandla alla trygghets- och seniorboenden till trygghetsboenden med aktivitetscentra gör stadens erbjudande av boendeformer mer lättöverskådligt. Kommunikationen om vilka typer av boenden som finns behöver bli bättre.

Med det sagt finns det ett antal oklarheter och brister i utredningens förslag. Det är oklart exakt vad de föreslagna aktivitetscentren ska göra. Även om det exakta utbudet naturligtvis inte kan specificeras i detalj hade vi gärna sett att det hade varit tydligare var ambitionsnivån ska ligga. Vi ser med stor oro på skrivningarna om att bemanning ska vara garanterad endast på vardagarna. Det är på helgerna, framför allt under storhelger och sommaren, som

ensamheten är som mest påtaglig och behovet av aktiviteter som störst.
Det specificeras att det är stadsdelarna som ska ansvara för de föreslagna aktivitetscentren, men det är alldeles för otydligt hur innehållet ska erbjudas. Det är relevant inte bara ur ett kvalitetsperspektiv utan även ekonomiskt. Redan idag visar många stadsdelar på underskott inom äldreomsorgens egna verksamheter. Att upphandla aktiviteterna efter tydliga centrala riktlinjer är grundläggande för att hålla koll på kostnaden och skapa ett likvärdigt innehåll över hela staden. Vi vill kring detta särskilt betona vikten av att frivilligorganisationer involveras i aktivitetscentren.
Aktivitetscentren bör som regel vara tillgängliga för alla äldre, även de som inte bor på trygghetsboendet. Ett större brukarunderlag kan också göra att det är motiverat att ha aktivitetscentra även på mindre boenden.
Stockholms stad kommer att ha långt kvar till målet om att alla över 85 år har rätt till ett tryggt och anpassat boende. Det kommer att krävas stora investeringar för att bygga fler boenden och en politik där man gör det lättare, inte svårare, att få plats. De föreslagna trygghetsboendena med aktivitetscentra utgör ett steg i rätt riktning men är långt ifrån den enda lösningen.
Genom införandet av trygghetsboenden med aktivitetscenter kommer med stor sannolikhet behovet av servicehus att minska. På sikt vore det önskvärt om trygghetsboenden med aktivitetscenter kunde ersätta boendeformen ”servicehus” och att äldre med mer omfattande vårdbehov istället får plats på vård- och omsorgsboenden. Därför tycker vi det är mycket viktigt att staden i sin boendeplanering tar höjd för att på sikt utöka antalet vård- och omsorgsboenden.
För att det ska bli tydligt vilket syfte de olika boendeformerna har bör en målbeskrivning beslutas om i äldrenämnden för varje boendeform. Något som även bör ingå i arbetet är frågan om korttidsboenden och hur äldre som uppsökt sjukvård på ett smidigt sätt bör få hjälp att hitta rätt boendeform om ens hälsotillstånd har försämrats.
Det är otydligt i delrapporten om dessa förändringar endast ska gälla verksamheter i egen regi, eller samtliga driftformer. Om endast en del av Stockholms boenden ska anpassas, går det emot äldreboendeutredningens övergripande syfte att tydliggöra funktionen för respektive boendeform. Om detta ska gälla även för fristående verksamheter krävs större tydlighet kring kommunens åtagande att finansiera aktivitetscenter. Kommer exempelvis ersättningsnivåerna att påverkas – och har man som fristående aktör rätt att säga nej?

Vi kommer med stort intresse att ta del av förvaltningens slutrapport om äldreboendeutredningen och kommer i samband med det att lämna våra övriga och slutgiltiga synpunkter."

Vid protokollet
Barbara Ahlmark
Barbara Ahlmark, nämndsekreterare

Stockholms stad

ÄLDREFÖRVALTNINGEN
Avdelningen för upphandling och utveckling

Tjänsteutlåtande
Dnr 320-525/2016
Sida 1 (9)
2016-05-13

ÄN/13

Handläggare
Marita Åkersten
Telefon: 08-508 36 215

Till
Äldrenämnden
den 14 juni 2016

Delrapport från Äldreboendeutredningen

Förvaltningens förslag till beslut

1. Äldrenämnden godkänner Äldreboendeutredningens delrapport.
2. Äldrenämnden överlämnar Äldreboendeutredningens delrapport till kommunstyrelsen för vidare beslut i kommunfullmäktige.

Ann-Christine Hansson
Förvaltningschef

Raili Karlsson
Avdelningschef

Sammanfattning

I budget 2015 beslutade kommunfullmäktige att en utredning skulle göras för att tydliggöra hur behovet av olika bostäder för äldre ska tillgodoses. Under 2015 tillsattes Äldreboendeutredningen inom stadsledningskontoret. Utredningen har letts av en styrgrupp med biträdande stadsdirektören som ordförande. I styrgruppen har i övrigt ingått fyra stadsdelsdirektörer representerande var sin region, direktören för äldreförvaltningen samt VD för Micasa fastigheter i Stockholm AB.

Äldreboendeutredningens delrapport, *bilaga 1*, omfattar en nulägesbeskrivning av boenden som finns att tillgå för äldre, behovsutvecklingen inom äldreomsorgen, en analys samt förslag som syftar till att tillgodose behovet av bostäder för äldre.

Ett av huvudförslagen i utredningen är att staden ska erbjuda tre boendeformer för äldre -*trygghetsboende med aktivitetscenter*, *ser-*

ÄLDREFÖRVALTNINGEN
Avdelningen för upphandling och utveckling

Storforsplan 36
106 64 Stockholm
Telefon 08-508 36 215
Växel 08-508 36 200
Fax 08-508 36 249
aldreforvaltningen@stockholm.se
www.stockholm.se

vicehus och *vård- och omsorgsboende.* Trygghetsboende med aktivitetscentra är inte ett namn på den boendeformen utan ska ses som en beskrivning av boendeformen.

Enligt utredningens förslag bör inriktningen vara att dagens seniorboenden och trygghetsboenden, ca 1 500 lägenheter, omvandlas till trygghetsboende med aktivitetscentra. Omvandlingen av trygghetsboende föreslås påbörjas under 2017 och omvandlingen av seniorboenden 2018. Utredningen har dock inte tagit ställning till om alla fastigheter lämpar sig för detta. Vidare föreslår att stadsdelsnämnderna ska ansvara för de aktivitetscentran som ska finnas i boendena. Aktivitetscentrats primära uppgift är att ordna aktiviteter för de boende och i övrigt arbeta för att skapa en social gemenskap i boendet. Utredningens föreslår också att äldrenämnden i samarbete med stadsdelsnämnderna och stadsledningskontoret får i uppdrag att utreda vilka andra fastigheter som kan vara lämpliga att omvandlas till den nya boendeformen, trygghetsboende med aktivitetscentra.

I utredningen lämnas också förslag på hur tillgängligheten i bostäder i det ordinära bostadsbeståndet ska öka och hur informationen kring boende för äldre kan förbättras.

Förvaltningen ställer sig i huvudsak positiv till utredningens förslag. Enligt äldreförvaltningens uppfattning är det dock angeläget att en kostnadsanalys genomförs i samarbete med stadsdelsnämnderna innan arbetet med omvandling av befintliga senior- och trygghetsboenden påbörjas. Äldreförvaltningen anser också att Micasa bör vara delaktig i utredningen av vilka övriga fastigheter inom Micasas fastighetsbestånd som kan vara lämpliga att omvandla till trygghetsboende med aktivitetscentra.

Bakgrund

I budget 2015 beslutade kommunfullmäktige att en utredning skulle göras för att tydliggöra hur behovet av olika bostäder för äldre ska tillgodoses. Utöver detta fastslogs även följande:

- Staden ska hjälpa alla över 85 år med ett tryggt boende, t.ex. med bostadsanpassning eller byte till lägenhet som är tillgänglig.
- Kvarboendeprincipen ska gälla men ingen äldre med stora omsorgsbehov eller som lider av oro och isolering ska behöva bo kvar i en otrygg miljö mot sin vilja.
- Olika boendeformer för olika individuella behov ska finnas.
- Mer hemliknande enheter och enklare övergångar när omsorgsbehoven ökar.

– Senior- och trygghetsboenden är icke biståndsbedömt boende för äldre och ersätter inte servicehus.

Under 2015 tillsattes den utredning som kom att kallas Äldreboendeutredningen. Utredningen har letts av en styrgrupp med biträdande stadsdirektören som ordförande. I styrgruppen har i övrigt ingått fyra stadsdelsdirektörer representerande var sin region, direktören för äldreförvaltningen samt VD för Micasa fastigheter i Stockholm AB.

Arbetet i utredningen har bedrivits av en projektledare och en projektgrupp. I projektgruppen har ingått chefer för äldreomsorgen inom fyra stadsdelsnämnder, representanter för äldreförvaltningen, en representant för Bostadsförmedlingen AB, Micasa fastigheter och AB Svenska Bostäder.

I den projektplan som fastställts av styrgruppen anges följande effektmål för utredningen "Föreslå hur staden ska tillgodose behovet av anpassat boende för äldre inom Stockholm Stad samt tydliggöra funktionen för olika former av bostäder för äldre i syfte att höja trygghet och skapa gemenskap." I projektplanen görs begränsningen av utredningens uppdrag att inte omfatta privata fastighetsägare. Vidare ska utredningen inte göra sådana bedömningar av behovet av särskilda boendeformer på kort och lång sikt som sker inom stadens ordinarie äldreboendeplanering.

Ärendet

Äldreboendeutredningens delrapport, *bilaga 1*, omfattar en nulägesbeskrivning av boenden som finns att tillgå för äldre, behovsutvecklingen inom äldreomsorgen, en analys samt förslag som syftar till att tillgodose behovet av bostäder för äldre.

Nulägesbeskrivning

I rapporten görs en övergripande beskrivning och definitioner av befintliga boendeformer för äldre; seniorboende, trygghetsboende, servicehus samt vård- och omsorgsboende. Inom stadens kommunala bostadsbolag finns idag ca 1 407 lägenheter i seniorboende och 544 lägenheter i trygghetsboende. I de både boendeformer som är biståndsbedömda finns 1 673 lägenheter i servicehus och 6 500 platser i vård- och omsorgsboende.

Utredningen har också tagit del av de inventeringar som de kommunala bostadsbolagen genomfört av tillgängligheten i sina bostäder. Med tillgänglighet avses i dessa fall möjligheten för rörelse-

hindrade att ta sig till lägenheten, dock inte tillgängligheten i bostaden. Enligt denna definition är ca 7 500 lägenheter tillgängliga för rullstolsburna och ca 3 500 lägenheter rollatorframkomliga. Bostadsbolagen har tillsammans med Bostadsförmedlingen arbetat för att hitta ett sätt särskilt redovisa dessa lägenheter för bostadssökande, detta arbete har dock inte resulterat i någon lösning ännu.

Prognoser

I rapporten redogörs också för den äldreomsorgsprognos som Sweco tagit fram. Precis som övriga landet står Stockholms stad inför en kraftig ökning av antalet äldre. Fram till år 2040 blir det nästan 100 000 fler stockholmare som är 65 år och äldre varav det blir drygt 35 000 fler som är 80 år eller äldre. Ökningen är inledningsvis framför allt bland de yngre äldre men under 2020-talet tar även ökningen av de som är 80 år och äldre fart.

Den absolut största delen, 68 %, av de som får äldreomsorg idag bor i ordinärt boende och får hemtjänst. Den fördelningen antas vara densamma även år 2040. Enbart cirka 5 % av befolkningen 65 år och äldre bor idag i särskilt boende och cirka 15 % av de som är 80 år och äldre. Den andelen beräknas vara något lägre år 2040. En övervägande majoritet av de äldre bor alltså i ordinärt boende med eller utan hemtjänst och så förväntas det även vara i framtiden.

Trots dessa antaganden kommer staden att behöva bygga ut vård- och omsorgsboendet kraftigt i framtiden. Enligt stadens äldreboendeplan 2016 har staden tillräcklig kapacitet i vård– och omsorgsboende fram till år 2024 men därefter måste ett nytt vård- och omsorgsboende öppna varje år fram till år 2040 för att täcka behoven.

Analyser

Trygghetsboende

De trygghetsboenden som staden inrättat efter 2009 syftar till att erbjuda ett boende med ett större mått av trygghet än seniorboende. Boendet är avsett för personer som fyllt 75 år med en möjlighet att ställa sig i kö från 70 år fyllda. Enligt en redovisning från bostadsförmedlingen varierar kötiden kraftigt mellan olika boenden. Vissa boenden är betydligt mer attraktiva än andra. Faktorer som synes påverka attraktiviteten är hyresnivån och var boendet ligger i förhållande till kommunikationer och service. Många äldre frågar också vad tryggheten består i. Denna bild bekräftas av de representanter för stadsdelsnämnderna som ingår i projektgruppen. De betonar det senare och i utredningen har detta tolkats som att dagens trygghets-

boende har som boendeform blivit allt för lik seniorboendet och i för liten utsträckning har det som kan ge den trygghet som efterfrågas.

Servicehus

Servicehusen i Stockholms stad har minskat i både antal och betydelse för äldreomsorgen sedan 90-talet. 1993 fanns det 7 610 personer boende på servicehus i staden. Denna minskning av antalet boende kan inte kopplas till en motsvarande minskning av antalet äldre i befolkningen. Utredningen konstaterar att i april 2016 var 12 % av totalt 1 673 tillgängliga servicehuslägenheter outhyrda.

2014 genomförde äldrenämnden en utredning där servicehusen genomlystes utifrån flera aspekter. En av de tydligare slutsatserna som utredningen kommer fram till är att de som flyttar till servicehus idag har vitt skilda behov, från äldre utan hemtjänstinsatser till äldre med omfattande omsorgsbehov, personer med påtagliga psykiska funktionsnedsättningar, missbruksproblematik och/eller som varit hemlösa. Utredningen konstaterar att orsaken till detta troligtvis till stor del beror på den brist på definition av målgrupp och innehåll som finns för servicehusen. Det påverkar också upplevelsen av servicehusen vilket framhålls i äldrenämndens utredning.

Vidare konstateras att det finns skillnader i hur de äldre ser på möjligheterna att få en servicehuslägenhet och stadens biståndshandläggning. Av de 820 personer som ansökte om servicehusboende 2015 bedömdes 351 inte ha skäl till att få den insatsen. Merparten av de domar som meddelats i överklaganden bekräftar stadens bedömning. De äldres förväntningar på möjligheten att kunna flytta till servicehus kan därmed sägas vara för hög och staden har inte lyckats förmedla vilka kriterier som gäller.

Bostäder i det ordinarie bostadsbeståndet

Utredningen konstaterar att det är viktigt att staden, förutom att utveckla hemtjänsten, också i en högre grad arbetar med frågan om hur de äldre bor inom det ordinarie bostadsbeståndet. Ur ett flertal aspekter skulle det vara en fördel om en större andel av de äldre bodde i en tillgänglig bostad. De äldre kan då längre fram i livet leva ett självständigt liv och med ett större mått av trygghet. Behovet av hemtjänst kan då också antas bli mindre eller skjutas på framtiden i förhållande till om de inte bodde i en tillgänglig bostad.

För de äldre som överväger att flytta till en bostad med god tillgänglighet finns idag brister i informationen om var de kan finna en sådan. Det finns ingen officiell statistik och få fastighetsägare har en-

ligt vad denna utredning har kunnat konstatera gjort tillgänglighetsinventeringar. Stockholms bostadsförmedling redovisar inte tillgänglighet för lediga lägenheter och det är inget sökbegrepp i deras system.

Utredningen visar också på att det finns mycket att vinna på att lägenheter som tillgänglighetsanpassats med hjälp av bostadsanpassningsbidrag återanvänds i större utsträckning. Det gäller framför allt trapphissar och dörrautomatik som är relativt dyra anpassningar. Anpassningarna har beviljats till enskilda individer som därmed äger dessa. Av detta skäl tar inte heller staden hand om den utrustning som plockas bort och stora värden går därmed till spillo.

I de samtal utredningen har haft med personer inom de allmännyttiga bolagen och bostadsanpassningen har dessa efterfrågat en samordning inom staden kring frågor som har att göra med tillgänglighet. Det är ett antal olika nämnder och bolag som utifrån sina uppdrag arbetar med frågan men det finns ingen samordning av arbetet i staden.

Kommunikation

Stadens kommunikation kring de äldres boende, och vilka alternativ som finns när den enskilde inte anser sig kunna bo kvar i sin ordinarie bostad, tar i hög utsträckning sin utgångspunkt i äldreomsorgen och det biståndsbedömda boendet. Till det kompletteras med information om de boendeformer som Micasa erbjuder, senior- och trygghetsboende. I utredningen konstateras att för de äldre som överväger att flytta till en bostad med god tillgänglighet är informationen om var de kan finna en sådan bristfällig. Det finns ingen officiell statistik och få fastighetsägare har enligt vad denna utredning har kunnat konstatera gjort tillgänglighetsinventeringar. Stockholms bostadsförmedling redovisar inte tillgänglighet för lediga lägenheter och det är inget sökbegrepp i deras system.

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att staden ska erbjuda tre boendeformer för äldre -trygghetsboende med aktivitetscenter, servicehus och vård- och omsorgsboende. Trygghetsboende med aktivitetscentra är inte ett namn på den boendeformen utan ska ses som en beskrivning av boendeformen.

Utredningen föreslår att inriktningen bör vara att dagens senior- och trygghetsboenden, ca 1 500 lägenheter, omvandlas till trygghetsboende med aktivitetscentra. Utredningen har dock inte tagit

ställning till om alla fastigheter lämpar sig för detta. Exempelvis finns det boenden med få lägenheter där det kan vara svårt att motivera ett aktivitetscentra.

Utredningen föreslår att stadsdelsnämnderna ska ansvara för de aktivitetscentran som ska finnas i boendena. Aktivitetscentrats primära uppgift är att ordna aktiviteter för de boende och i övrigt arbeta för att skapa en social gemenskap i boendet. Utredningens föreslag gällande dagens senior- och trygghetsboenden får anses vara en ambitionshöjning gällande det ansvar staden tar för de äldres boende som kommer de äldre till del. Vid omvandling av senior- och trygghetsboenden bor den enskilde kvar i sin lägenhet på oförändrade villkor och får ett tillskott av aktiviteter och personal i husen.

Utredningen förslår att för den nya boendeformen gäller samma förmedlingsregler som för dagens trygghetsboende då det inte är en biståndsbedömd boendeform.

Utredningens föreslår att målgruppen för servicehusen bör tydliggöras. Utredning anser att servicehusens målgrupp ska vara begränsad till målgruppen äldre med ett omvårdnadsbehov.

Utredningen föreslår inga förändringar vad gäller vård- och omsorgsboendet.

Utredningen förslår att omvandlingen av dagens trygghetsboenden till trygghetsboende med aktivitetscenter startar under 2017 och att omvandlingen av dagens seniorboenden påbörjas 2018.

Utredningen föreslår att en ny utredning tillsätts med uppdrag att utreda vilka andra fastigheter inom Micasas fastighetsbestånd eventuellt kan omvandlas till trygghetsboende med aktivitetscenter. Utredningen ska även redogöra för de ekonomiska konsekvenserna. Utredningen föreslås genomföras av äldrenämnden i samverkan med stadsdelsnämnderna och kommunstyrelsen.

Utredningen föreslår också att det uppdrag som idag finns för äldreboendeplanering utökas med ett uppdrag att också bedöma dimensioneringen av trygghetsboende med aktivitetscenter och servicehus på kort och lång sikt.

Utredningen föreslår att Stockholms stads Bostadsförmedling AB får i uppdrag att tillsammans med Stadsbyggnadsnämnden, bostadsbolagen och äldrenämnden ta fram en strategi för det ordinära bo-

stadsbeståndet. Strategins syfte ska vara att underlätta för de äldre att kunna välja ett boende som har en tillgänglighet som medger ett aktivt liv även när rörelseförmågan blir sämre. I strategin bör ingå att verka för att fler inventeringar av tillgängligheten görs, att information om tillgänglighet finns med vid förmedling av lediga lägenheter samt att arbeta med effektiviseringar av bostadsanpassningen och bättre utnyttjande av anpassade lägenheter.

Utredningen föreslår att äldrenämnden får i uppdrag att i samverkan med kommunstyrelsen och stadsdelsnämnderna ta fram ett förslag på hur en utökad kommunikation kring boende för äldre kan utformas. Syftet är att underlätta för äldre att hitta ett ändamålsenligt boende genom lättillgänglig information,

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom äldreförvaltningen. Kommunstyrelsens pensionärsråd (KPR) har tagit del av ärendet den 7 juni 2016, de fackliga organisationerna i förvaltningsgruppen den 8 juni 2016 samt det gemensamma funktionshindersrådet den 9 juni 2016.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Äldreförvaltningen delar utredningens uppfattning att det finns ett behov av en ambitionshöjning när det gäller boendeformer för äldre utan biståndsbedömning. Enligt förvaltningens uppfattning behöver dagens trygghetsboenden utvecklas för att tillgodose den trygghet som efterfrågas av äldre. Genom aktivitetscentran i boendena ökar förutsättningarna för social gemenskap och ökad trygghet.

Som det föreslås i rapporten bör det också utredas vidare vilka andra fastigheter inom Micasas fastighetsbestånd som kan vara lämpliga att omvandla till trygghetsboende med aktivitetscentra. Förvaltningen delar utredningens förslag om att denna utredning bör göras av äldrenämnden i samverkan med stadsdelsnämnderna och stadsledningskontoret. Enligt äldreförvaltningens uppfattning bör och Micasa medverka i denna utredning. Vidare delar förvaltningen utredningens förslag att äldreboendeplanering utökas med ett uppdrag att också bedöma dimensioneringen av trygghetsboende med aktivitetscenter och servicehus på kort och lång sikt.

I utredningen föreslås att stadsdelsnämnderna ska ansvara för de aktivitetscentran som ska finnas i trygghetsboenden. I samband med den utredning som ska ta ställning till lämpliga fastigheter för omvandling är det också angeläget att det görs en kostnadsanalys av

vilka eventuella merkostnader detta kan innebära för stadsdelsnämnderna. Det är också angeläget att en sådan utredning påbörjas snarast om det ska vara möjligt att starta omvandlingen till den nya formen av trygghetsboenden under 2017.

Precis som det också konstaterades i den utredningen av servicehusen som äldrenämnden genomförde 2014[1] finns ett behov av att tydliggöra servicehusens funktion och målgrupp. Servicehus är en biståndsbedömd boendeform där kommunen har ett hälso- och sjukvårdsansvar. För att bättre kunna motsvara de boendes behov och förväntningar är det angeläget att det finns en tydlig definition av servicehusen funktion.

När det gäller återställning av genomförda bostadsanpassningar har Boverket i en rapport[2] föreslagit att fastighetsägare av flerfamiljshus ska ha möjlighet att överta rätten till bidrag för åtgärder i allmänna utrymmen. Om detta förslag införs i lagen om bostadsanpassningsbidrag m.m. kan det innebära att fler fastigheter blir mer lättillgängliga för personer med begränsad rörelseförmåga. Något som kan öka möjligheten för många äldre att bo kvar i ordinärt boende så länge de kan och önskar.

Förvaltningen delar också utredningens förslag om en strategi för det ordinära bostadsbeståndet. Fler tillgänglighetsinventeringar av bostadsbeståndet och att information om tillgänglighet redovisas hos Bostadsförmedlingen är viktiga faktorer som kan underlätta för äldre bostadssökande. Likaså att staden utvecklar informationen om olika boendealternativ för äldre.

Förvaltningens förslag

1. Äldrenämnden godkänner Äldreboendeutredningens rapport.
2. Äldrenämnden överlämnar Äldreboendeutredningens rapport för vidare beslut i kommunfullmäktige

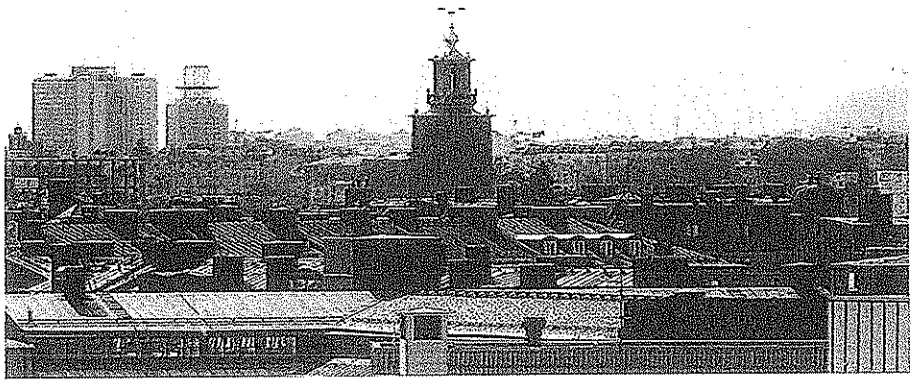
Bilaga
Delrapport från Äldreboendeutredningen

[1] Projekt Servicehus, rapport 2014, Dnr 320-381/2014
[2] Översyn av lagen om bostadsanpassningsbidrag m.m. 2014:38, Boverket

Stockholms stad

Delrapport

Äldreboendeutredningen

Maj 2016

1. Sammanfattning

Äldreboendeutredningens uppdrag har sitt ursprung i Stockholms stads budget för 2015. I budgeten utpekas att det behöver göras en utredning som tydliggör hur behov av olika former av bostäder för äldre ska tillgodoses. I projektplanen har målet för utredningen satts till att föreslå hur staden ska tillgodose behovet av anpassat boende för äldre inom Stockholm Stad samt tydliggöra funktionen för olika former av bostäder för äldre i syfte att höja trygghet och skapa gemenskap.

Stockholms stad står som landet i övrigt inför en kraftig ökning av antalet äldre. Fram till år 2040 blir det nästan 100 000 fler stockholmare som är 65 år och äldre varav det blir drygt 35 000 fler som är 80 år eller äldre. Ökningen är inledningsvis framför allt bland de yngre äldre men under 2020-talet tar även ökningen av de som är 80 år och äldre fart. Behovet av äldreomsorg ökar och det kommer att vara 3 000 fler personer som har äldreomsorg 2030 och 7 700 fler år 2040.

Det är viktigt att staden kan erbjuda ett anpassat boende för äldre som fyller det behov som finns men man ska samtidigt vara medveten om att en övervägande majoritet av de äldre bor i ordinärt boende med eller utan hemtjänst och så förväntas det även vara i framtiden. Enbart cirka 5 % av befolkningen 65 år och äldre bor idag i särskilt boende och cirka 15 % av de som är 80 år och äldre.

Staden erbjuder idag boende för äldre i seniorboenden, trygghetsboenden, servicehus och vård- och omsorgsboenden. De två senare boendeformerna är biståndsbedömda. Seniorboenden finns också i regi av andra än staden.

Utredningen föreslår att staden ska erbjuda tre boendeformer för äldre -trygghetsboende med aktivitetscenter, servicehus och vård- och omsorgsboende. Trygghetsboende med aktivitetscentra är inte ett namn på den boendeformen utan ska ses som en beskrivning av boendeformen.

Utredningen föreslår att inriktningen bör vara att dagens senior och trygghetsboenden, ca 1 500 lägenheter, omvandlas till trygghetsboende med aktivitetscentra. Utredningen har dock inte tagit ställning till om alla fastigheter lämpar sig för detta. Exempelvis finns det boenden med få lägenheter där det kan vara svårt att motivera ett aktivitetscentra.

Utredningen föreslår att stadsdelsnämnderna ska ansvara för de aktivitetscentran som ska finnas i boendena. Aktivitetscentrats primära uppgift är att ordna aktiviteter för de boende och i övrigt arbeta för att skapa en social gemenskap i boendet. Utredningens föreslag gällande dagens senior- och trygghetsboenden får anses vara en ambitionshöjning gällande det ansvar staden tar för de äldres boende som kommer de äldre till del. Vid omvandling av senior- och trygghetsboenden bor den enskilde kvar i sin lägenhet på oförändrade villkor och får ett tillskott av aktiviteter och personal i husen.

Utredningen förslår att för den nya boendeformen gäller samma förmedlingsregler som för dagens trygghetsboende då det inte är en biståndsbedömd boendeform.

Utredningens föreslår att målgruppen för servicehusen bör tydliggöras. Utredning anser att servicehusens målgrupp ska vara begränsad till målgruppen äldre med ett omvårdnadsbehov.

Utredningen föreslår inga förändringar vad gäller vård- och omsorgsboendet.

Utredningen förslår att omvandlingen av dagens trygghetsboenden till trygghetsboende med aktivitetscenter startar under 2017 och att omvandlingen av dagens seniorboenden påbörjas 2018.

Utredningen föreslår att en ny utredning tillsätts med uppdrag att utreda i vilken omfattning andra fastigheter kan omvandlas till trygghetsboende med aktivitetscenter. Utredningen ska också redogöra för de ekonomiska konsekvenserna. Utredningen föreslås genomföras av äldrenämnden i samverkan med stadsdelsnämnderna och kommunstyrelsen.

Utredningen föreslår också att det uppdrag som idag finns för äldreboendeplanering utökas med ett uppdrag att också bedöma dimensioneringen av trygghetsboende med aktivitetscenter och servicehus på kort och lång sikt.

Utredningen föreslår att Stockholms stads Bostadsförmedling AB får i uppdrag att tillsammans med Stadsbyggnadsnämnden, bostadsbolagen och äldrenämnden ta fram en strategi för det ordinära bostadsbeståndet. Strategins syfte ska vara att underlätta för de äldre att kunna välja ett boende som har en tillgänglighet som medger ett aktivt liv även när rörelseförmågan blir sämre. I strategin bör ingå

att verka för att fler inventeringar av tillgängligheten görs, att information om tillgänglighet finns med vid förmedling av lediga lägenheter samt att arbeta med effektiviseringar av bostadsanpassningen och bättre utnyttjande av anpassade lägenheter.

Utredningen föreslår att äldrenämnden får i uppdrag att i samverkan med kommunstyrelsen och stadsdelsnämnderna ta fram ett förslag på hur en utökad kommunikation kring boende för äldre kan utformas. Syftet är att underlätta för äldre att hitta ett ändamålsenligt boende genom lättillgänglig information.

Innehåll

1. Sammanfattning **3**

2. Bakgrund **7**
2.1 Uppdragsbeskrivning 7
2.2 Projektarbetet 8

3. Nulägesbeskrivning **8**
3.1 Definition av boendeformer för äldre 8
3.1.1 Biståndsbedömt boende *9*
3.1.2 Boende utan biståndsbedömning *11*
3.2 Omfattning av boende för äldre idag 12
3.2.1 Biståndsbedömt boende *12*
3.2.2 Boende utan biståndsbedömning *13*
3.2.3 Vakanser inom boende för äldre *14*
3.2.4 Micasas fastighetsbestånd *14*
3.3 Tillgängliga bostäder i ordinärt boende 14
3.4 Bostadsanpassning 15

4. Prognoser **16**
4.1 Befolkningsprognos 16
4.2 Äldreomsorgsprognos 17

5. Analys **19**
5.1 Inledning 19
5.2 Tillgängligt boende i det ordinära bostadsbeståndet 20
5.3 Boendeformer för äldre 22
5.4 Kommunikation kring boende för äldre *24*

6. Utredningens förslag **24**
6.1 Strategi för det ordinära bostadsbeståndet 25
6.2 Definition av boendeformer för äldre 25
6.3 Trygghetsboende med aktivitetscentra 26
6.4 Servicehus 28
6.5 Omfattning av boenden och dess lokalisering 29
6.6 Tidplan och konsekvenser av omvandlingen till ny boendeform30
6.7 Kommunikation kring boende för äldre 31
Bilaga 1 *33*
Bilaga 2 *34*

2. Bakgrund

2.1 Uppdragsbeskrivning

Utredningens uppdrag har sitt ursprung i Stockholms stads budget för 2015. I budgeten utpekas att det behöver göras en utredning som tydliggör hur behov av olika former av bostäder för äldre ska tillgodoses.

I budget 2015 anges även bl. a. följande:

- Staden ska hjälpa alla över 85 år med ett tryggt boende.
- Bostadsanpassning eller byte till lägenhet som är tillgänglig.
- Kvarboendeprincipen ska gälla men ingen äldre med stora omsorgsbehov eller som lider av oro och isolering ska behöva bo kvar i en otrygg miljö mot sin vilja.
- Olika boendeformer för olika individuella behov ska finnas.
- Mer hemliknande enheter och enklare övergångar när omsorgsbehoven ökar.
- Senior- och trygghetsboenden är icke biståndsbedömt boende för äldre och som inte ersätter servicehus.

Utredningen har en av styrgruppen godkänd projektplan. I projektplanen anges följande effektmål för utredningen "Föreslå hur staden ska tillgodose behovet av anpassat boende för äldre inom Stockholm Stad samt tydliggöra funktionen för olika former av bostäder för äldre i syfte att höja trygghet och skapa gemenskap."

För att uppnå det i projektplanen angivna effektmålet anges vidare att projektet skall genomföra följande:

- Övergripande beskrivning av befintliga boendeformer
- Beskrivning av tillgång på tillgängliga bostäder inom de kommunala bostadsbolagen
- Beskrivning av möjligheter till hjälp med anpassningar i och i nära anslutning till boendet
- Beskrivning av den demografiska utvecklingen inom staden utifrån befolkningsprognos
- Beskrivning av utvecklingen av äldreomsorgsbehovet inom Staden utifrån prognos
- Se över hur tillgängliga bostäder bättre kan göras åtkomliga för äldre
- Överväga om det finns förbättringar inom bostadsanpassningen som kan gynna de äldre
- Se över och eventuellt föreslå förändringar i definitionen av de olika formerna av boenden för äldre

- Ta fram förslag på en icke biståndsbedömd boendeform som tillgodoser behovet av ett tryggt boende

I projektplanen görs begränsningen av utredningens uppdrag att inte omfatta privata fastighetsägare. Vidare ska utredningen inte göra sådana bedömningar av behovet av särskilda boendeformer på kort och lång sikt som sker inom stadens ordinarie äldreboendeplanering.

2.2 Projektarbetet

Arbetet inom utredningen har letts av en styrgrupp med biträdande stadsdirektören som ordförande. I styrgruppen har i övrigt ingått fyra stadsdelsdirektörer representerande var sin region, direktören för äldreförvaltningen sam VD för Micasa fastigheter i Stockholm AB.

Till utredningen har varit knuten en projektledare och en projektgrupp. I projektgruppen har ingått chefer för äldreomsorgen inom fyra stadsdelsnämnder, representanter för äldreförvaltningen, en representant för Bostadsförmedlingen AB, Micasa fastigheter och AB Svenska Bostäder. Projektgruppen har haft sju möten.

3. Nulägesbeskrivning

3.1 Definition av boendeformer för äldre

Det som i denna utredning benämns som dagens boendeformer för äldre är:

- Seniorboende
- Trygghetsboende
- Servicehus
- Vård- och omsorgsboende (VoB)
    - Intressentboende
    - Profilboende
    - Korttidsboende

Seniorboende och trygghetsboende är kategoriboende inom ordinarie bostadsbeståndet medan servicehus och vård- och omsorgsboende är särskilda boendeformer enligt socialtjänstlagen. I bilaga 1 och 2 finns en förteckning över dagens senior- och trygghetsboenden samt Servicehus.

3.1.1 Biståndsbedömt boende

Servicehus

Det finns ingen stadsgemensam beskrivning över vad ett servicehus ska innehålla verksamhetsmässigt och heller inte definieras målgruppen mer än åldersmässigt. Den som beviljas boende på servicehus erbjuds en lägenhet, trygghetslarm och tillgång till personal dygnet runt. Kommunen har ansvaret för hälso- och sjukvården. Servicehusets personal utför service- och omvårdnadsinsatser som den enskilde beviljas enligt separat biståndsbeslut om hemtjänst.

Bedömningen för servicehusboende ska grunda sig på en helhetsbedömning med fokus på den enskildes upplevelse av otrygghet där även ålder ska beaktas. I det fall den enskildes behov av service, vård och omsorg inte kan tillgodoses i den egna bostaden kan det bli aktuellt att bevilja boende på servicehus. Omvårdnadsbehovet ska dock inte vara så omfattande att den enskildes behov bättre tillgodoses på ett vård- och omsorgsboende.

Vård- och omsorgsboende

Vård- och omsorgsboende kan beviljas den som uppfyller ett av kriterierna enligt nedan:
1. Omvårdnadsbehovet ska vara så omfattande över dygnets alla timmar att behovet inte kan tillgodoses med hemtjänstinsatser.
2. Det ska finnas medicinska behov och behov av närhet till sjuksköterska och/eller personal även om behov av hjälp nattetid inte finns.
3. Oro orsakad av psykisk ohälsa, kognitiv svikt eller demenssjukdom som påverkar den enskildes förmåga att fungera i ordinärt boende.

Ålder i sig är inget kriterium men hög ålder bör särskilt beaktas i den sammantagna bedömningen.

Den som på grund av fysiska och medicinska skäl har behov som kräver särskild vård och omsorg ska erbjudas plats vid ett vård- och omsorgsboende med **inriktning mot somatiska sjukdomar**. Detta under förutsättning att den enskilde inte har någon sjukdomsdiagnos som kräver särskild specialistkunskap, exempelvis demensdiagnoser.

Den som på grund av en diagnostiserad demenssjukdom har behov som kräver särskild omvårdnad och kompetens ska erbjudas plats vid ett vård- och omsorgsboende med **inriktning mot demenssjukdom**. Detta under förutsättning av den enskilde inte har en dia-

gnos eller symtom som kan kräva särskild specialistkompetens, exempelvis frontallobsdemens och/eller utåtagerande beteende.

Intressentboende

Det finns även vård- och omsorgsboenden utifrån intresseområden, religion, kultur, språk m.m. Stockholm stad ingår sedan år 2010 i det finska förvaltningsområdet vilket medför att staden har vissa skyldigheter gentemot finsktalande, bland annat att finsktalande har rätt till äldreomsorg helt eller delvis på finska.

Profilboende

Med profilboende avses boenden som profilerar sig mot särskilda målgrupper utifrån gemensamma sjukdomsdiagnoser och/eller funktionsnedsättningar som kräver specialistkompetens. Behov av profilboende kan föreligga i de fall den enskilde har specifika behov som kräver särskild omvårdnad och kompetens som inte kan tillgodoses på ett vård- och omsorgsboende som ingår i stadens valfrihetssystem, exempelvis psykogeriatriska sjukdomar.

Korttidsboende

I stadens riktlinjer för handläggning inom äldreomsorg anges att korttidsvård utgör en viktig stödinsats för äldre i ordinärt boende och är en strategiskt viktig insats i takt med att många äldre bor kvar i ordinärt boende trots omfattande behov av omvårdnad. Med korttidsvård avses kortare tids vård- och omsorg på ett korttidsboende, vanligen 1-2 veckor, men vid särskilda skäl kan vårdtiden vara längre. Korttidsvård kan beviljas den som uppfyller något av nedanstående kriterier:

1. Den som har ett omfattande omvårdnadsbehov och där biståndshandläggaren anser sig behöva ytterligare underlag för bedömning om framtida behov och omvårdnadsinsatser än vad som framkommit vid vårdplaneringen. Syftet är att ge biståndshandläggaren bättre beslutsunderlag.

2. Den som bor i ordinärt boende och som tillfälligt är i behov av mer omfattande omvårdnadsinsatser för att mobiliseras. Syftet är att den enskilde återhämtar sig och kan återgå till bostaden.

3. Den som vårdas av närstående, som bor i gemensamt hushåll, som är i behov av avlösning. Syftet är att avlasta den som vårdar.

4. Den som bedömts vara i behov av vård- och omsorgsboende och som väntar på att god man eller förvaltare tillsätts. Syftet är att få en

legal företrädare som kan avveckla den enskildes ordinarie boende och möjliggöra en flytt till vård- och omsorgsboende.

5. Den som har ett så omfattande behov av vård och omsorg att den enskildes individuella behov inte kan tillgodoses i den egna bostaden under en pågående bostadsanpassning. Syftet är att den enskilde kan bo kvar i sin ordinarie bostad efter korttidsvården.

3.1.2 Boende utan biståndsbedömning

Trygghetsboende

Trygghetsboende är en boendeform som definierades av den statliga utredningen "Bo bra hela livet" SOU 2008:113. Syftet med den nya boendeformen var att ge kommunerna möjlighet att, utan föregående behovsprövning, tillhandahålla trygghetsbostäder till äldre som känner sig oroliga, otrygga och/eller socialt isolerade i sitt ordinära boende.

Stockholms stad beslutade 2009-11-30 att införa trygghetsboende. Enligt beslutet skulle trygghetsboende innebära att de boende har tillgång till trygghetslarm, personal som en gemensam resurs för att ordna social samvaro och gemensamma aktiviteter, gemensamhetslokal samt möjlighet till gemensamma måltider. Ett antal servicehus nämndes i beslutet som möjliga att omvandla till denna boendeform.

Trygghetsboendelägenheter i Stockholms stad ska förmedlas till hushåll med personer folkbokförda i Stockholms stad och med en huvudsökande som är lägst 75 år och som upplever otrygghet och/eller social isolering.

Fastighetsägaren, Micasa Fastigheter i Stockholm AB, kan vid brist på efterfrågan ändra kravet på att den som erhåller en lägenhet ska vara folkbokförd i Stockholms stad.

Seniorboende

Seniorboende är en löst definierad boendeform. Det gemensamma är att man måste ha uppnått en viss ålder för att kunna söka till ett seniorboende och att de oftast har gemensamma lokaler i någon omfattning, dock ingen personal. Seniorboende finns i form av bostadsrätter, olika typer av kollektivboende men också som hyresrätter.

Stockholms stad beslöt 2003-12-15 att seniorboenden kan inrättas inom stadens bostadsbestånd. Såväl Micasa som de allmännyttiga bostadsbolagen har idag seniorboenden. Kriterierna för att kunna söka till ett seniorboende skiljer sig åt. Lägenheterna i Micasas seniorboenden förmedlas av bostadsförmedlingen till personer folkbokförda i Stockholms stad och som är lägst 65 år.

3.2 Omfattning av boende för äldre idag

3.2.1 Biståndsbedömt boende

Servicehus

Det finns idag 16 servicehus i staden med 1 673 lägenheter. Micasa är fastighetsägare för samtliga servicehus. Fyra stadsdelar har inget servicehus – Bromma, Östermalm, Skarpnäck och Skärholmen. Servicehusen är relativt jämt fördelade över staden. Det finns dock något fler lägenheter i söderort.

Gällande Edö servicehus har Farsta stadsdelsnämnd i november 2015 beslutat om en inriktning att avveckla servicehuset (149 lägenheter) till förmån för en mellanboendeform och ett utökat antal platser i vård- och omsorgsboende. Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd har beslutat om en avveckling av delar av Enskededalens servicehus (27 lägenheter) i december 2015. Södermalms stadsdelsnämnd har i mars 2016 beslutat att avveckla Vintertullens äldreboende som innehåller 94 servicehuslägenheter.

Vård- och omsorgsboende

Totalt har staden tillgång till cirka 6 550 platser i vård-och omsorgsboende (inklusive profil- och intressentboende)

Inom stadens valfrihetssystem finns cirka 6 300 platser. Staden har i 55 egna vård- och omsorgsboenden ca 3 800 platser. Därtill finns det inom staden 30 privata vård- och omsorgsboenden upphandlade enligt LOV med ca 1 500 platser. I länet finns därutöver 33 vård- och omsorgsboenden med ca 1 000 platser som staden handlat upp enligt LOV.

Vård- och omsorgsboendena är väl spridda över staden.

Norrmalms stadsdelsnämnd har i februari 2016 beslutat om en avveckling av Vasens vård- och omsorgsboende med 78 lägenheter. Södermalms stadsdelsnämnd har i mars beslutat att avveckla Vintertullens äldreboende med 116 lägenheter i vård- och omsorgsboende.

Intressentboenden

Staden har inga egna vård- och omsorgsboenden med särskild inriktning. De boenden med särskild inriktning som finns inom staden är privat drivna och upphandlade enligt LOV. De finns sex stycken sådana boenden med 235 platser. Det vanligaste är språklig inriktning men det finns också ett judiskt och ett katolskt boende.

Profilboende

Staden har i egen regi sex profilboenden med totalt 140 platser. Inriktningen i dessa profilboenden är äldrepsykiatrisk inriktning, stroke och ALS. Våren 2015 gjordes en upphandling av profilboenden med totalt 450 platser. Dessa boenden är spridda över hela landet, ca 150 finns i Stockholmsområdet. Inriktningen i dessa boenden är psykiska funktionshinder, olika typer av demens samt neurologiska sjukdomar som exempelvis Parkinsons sjukdom.

Korttidsboende

Staden har korttidsplatser inom vård-och omsorgsboendena. Inom de privat drivna boendena upphandlade enligt LOV finns inga korttidsplatser.

3.2.2 Boende utan biståndsbedömning

Trygghetsboende

Staden har sju trygghetsboenden med totalt 544 lägenheter. Inga andra trygghetsboenden finns i Stockholm.

Seniorboende

Seniorboenden finns inom såväl Micasas, Familjebostäders som Svenska Bostäders bestånd.

- Micasa 944 lägenheter i 12 seniorboenden
- Svenska Bostäder 420 lägenheter i fem seniorboenden
- Familjebostäder 43 lägenheter i ett seniorboende

Stockholmshem har inget seniorboende men har pekat ut 187 lägenheter som särskilt lämpade för seniorer.

Det finns därutöver seniorboenden i olika former som inte staden ansvarar för i huvudsak i form av bostadsrätter. Det finns även några större aktörer som erhåller seniorlägenheter med hyresrätt som Blomsterfonden, Sällskapet vänner till Pauvres Honteux och Borgerskapet.

3.2.3 Vakanser inom boende för äldre

Trots den omvandling av servicehus till seniorboenden och trygghetsboenden som skett de senaste tio åren är det kontinuerligt drygt tio procent av servicehuslägenheterna som är tomma.

Även inom vård- och omsorgsboende finns vakanta lägenheter. Under 2015 har i snitt 120 lägenheter varit tomma.

I stadens trygghetsboenden finns det idag vakanta lägenheter inom två boenden, Tunet i Bromma och Fästmanssoffan i Hässelby-Vällingby.

3.2.4 Micasas fastighetsbestånd

Micasa har i sitt fastighetsbestånd ca 7 000 lägenheter avsedda för äldreboende. Av dessa är ca 1 700 i servicehus, 3 800 i vård- och omsorgsboende, 550 i trygghetsboende och 950 i seniorboende.

Micasa har även i sitt bestånd fem fastigheter som tidigare varit servicehus eller vård- och omsorgsboende som helt eller delvis idag används för andra ändamål företrädesvis studentbostäder.

3.3 Tillgängliga bostäder i ordinärt boende

Stadens allmännyttiga bostadsbolag har alla tre genomfört inventeringar av tillgängligheten i sina bostäder. Bolagen har använt sig av olika inventeringsmallar och resultatet är i olika hög grad digitaliserat. Med tillgänglighet menas, här och fortsatt i rapporten, möjligheten att ta sig fram till lägenheten och inte tillgängligheten i lägenheten.

Tillsammans har bolagen arbetat i ett projekt med att hitta likheter i inventeringarna och att komma fram till ett gemensamt begrepp för en bostad med hög tillgänglighet. Målet för projekteten har varit att de lägenheter hos bolagen som har hög tillgänglighet och därmed är lämpliga för sökande med rörelsehinder, ska vara sökbara hos Bostadsförmedlingen.

Bolagen har också arbetat tillsammans med Bostadsförmedlingen för att hitta ett sätt för att redovisa detta för de bostadssökande. Bostadsförmedlingen har ännu inte kunnat prioritera arbetet med att hitta systemlösningar för detta.

Svenska Bostäder uppskattar att de har ca 4 000 lägenheter som kan nås utan några som helst trappsteg från entrén. Stockholmshem har 2 500 sådana lägenheter och Familjebostäder har 954 lägenheter

som de definierar som tillgängligt för rullstol, 2 596 lägenheter bedöms som rullatorframkomliga och 955 lägenheter bedöms som rollatorframkomliga med trappstegshinder.

Några andra tillgänglighetsinventeringar bland övriga fastighetsägare i staden har utredningen inte fått tillgång till. I vilken utsträckning det finns sådana är svårt att avgöra men troligtvis är de få och inget Bostadsförmedlingen har tillgång till.

En sätt att utan tillgänglighetsinventeringar avgöra hur många och var det finns otillgängliga bostäder är att utgå från byggnadsår för fastigheterna. Bostadsfastigheter från 40-, 50- och stora delar av 60-talet är ofta trevåningshus utan hiss. Bostadsbeståndet är åldersmässigt mycket ojämnt fördelat över staden.

3.4 Bostadsanpassning

Enligt lagen om bostadsanpassningsbidrag kan den som har en funktionsnedsättning få bidrag av kommunen för att göra anpassningar i sin bostad för att kunna leva ett självständigt liv i eget boende. I Stockholm är det en avdelning inom Stadsbyggnadsnämnden som ansvarar för bostadsanpassningen.

Det är den enskilde som får bidraget vilket ska avse permanent boende i hyresrätt, bostadsrätt eller i eget hem. Bidraget utgår för hela kostnaden för anpassningen utan något maxbelopp. Bidrag kan även ges till service och reparationer av gjorda anpassningar samt till återställning. I det senare fallet är det fastighetsägaren som erhåller bidraget. Fastighetsägarens godkännande krävs för att erhålla bostadsanpassningsbidrag.

Närmare 80 % av de som erhåller bidraget är 70 år eller äldre. Utbetalt bidrag har legat på nivån 95 mnkr de senaste åren. Under 2015 kom det in drygt 8 000 ansökningar om bostadsanpassningsbidrag. Andelen som får helt avslag rör sig enbart om några procent medan de som får delvis avslag är ca 10 %. De vanligaste anpassningarna är enklare åtgärder som uppsättning av stödhandtag, borttagande av trösklar och spisvakter. Cirka hälften av utbetalat bidrag går till badrum, dörrautomatik och hissar.

Av de återställningar som genomförs är hissar den absolut vanligaste återställningen därefter kommer dörrautomatik. Tillsammans står de för närmare 60 % av återställningarna. Vid återställning tar Bostadsanpassningen inte hand om den utrustning som tagits bort.

Bostadsanpassningarna registreras enbart på sökande och inte på lägenhet eller adress vilket motiveras av att det är ett bidrag till den enskilde. En konsekvens av detta är att bostadsanpassningen inte kan bidra till att de anpassningar som gjorts kan återanvändas. Stadens bostadsbolag lämnar de lägenheter som har blivit anpassade till Bostadsförmedlingens förturskö när den som erhållit bidraget flyttat.

4. Prognoser

På uppdrag av Äldrenämnden har Sweco gjort en prognos för äldreomsorg som presenterades i december 2015. Årets framskrivning bygger på stadens senaste befolkningsprognos på lång sikt som är framtagen under våren 2015. Nedan presenteras kortfattat den bakomliggande befolkningsprognosen och framskrivningen av äldreomsorg.

4.1 Befolkningsprognos

Antalet personer över 65 år ökar under hela perioden fram till prognosperiodens slut 2040. Ökningstakten minskar något under 30-talet men är i övrigt ganska stabil. Totalt kommer det att finnas 95 000 fler Stockholmare som år 65 år eller äldre 2040 än 2015.

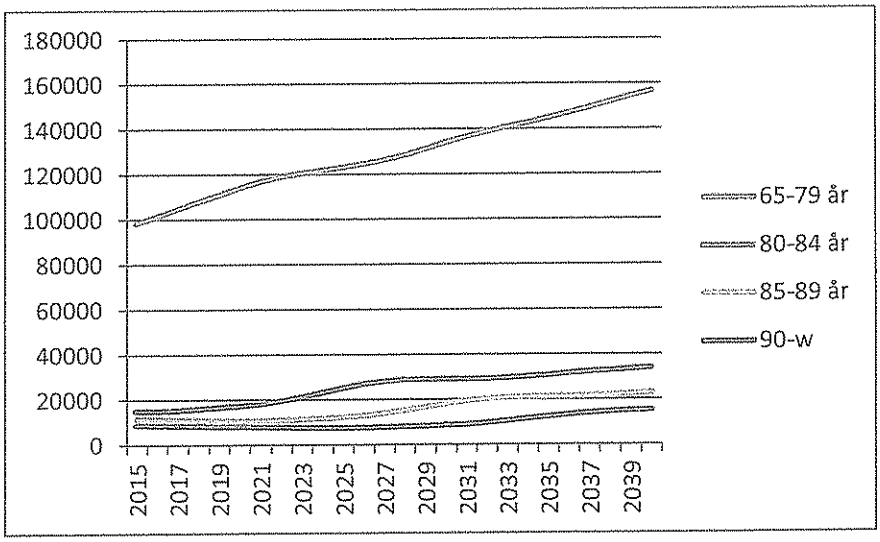
Merparten av ökningen, 60 %, sker i ålderkategorin 65-79 år som ökar under hela prognosperioden och totalt med närmare 60 000 personer. Ökningstakten för denna ålderskategori varierar något mellan åren men är som kraftigast i början av prognosperioden.

Även ålderskategorin 80-84 år ökar under hela prognosperioden fram till år 2040, totalt med drygt 18 000 personer. Ökningstakten är som högst i början av prognosperioden och hälften av ökningen sker fram till år 2025.

De i åldersgruppen 85 år till och med 89 år minskar fram till 2021. Därefter ökar antalet personer i den åldern under resten av prognosperioden. Ökningstakten är som störst under 2020-talet. Det kommer 2040 finnas drygt 11 000 fler personer i åldern 85 till och med 89 år än 2015.

De allra äldsta, 90 år och äldre, minskar i antal fram till och med 2025. Därefter ökar antalet personer i den åldern under resten av prognosperioden. Det kommer 2040 att finnas ca 6 500 fler personer som år 90 år och äldre än 2015.

Befolkningsprognos antal personer över 65 år

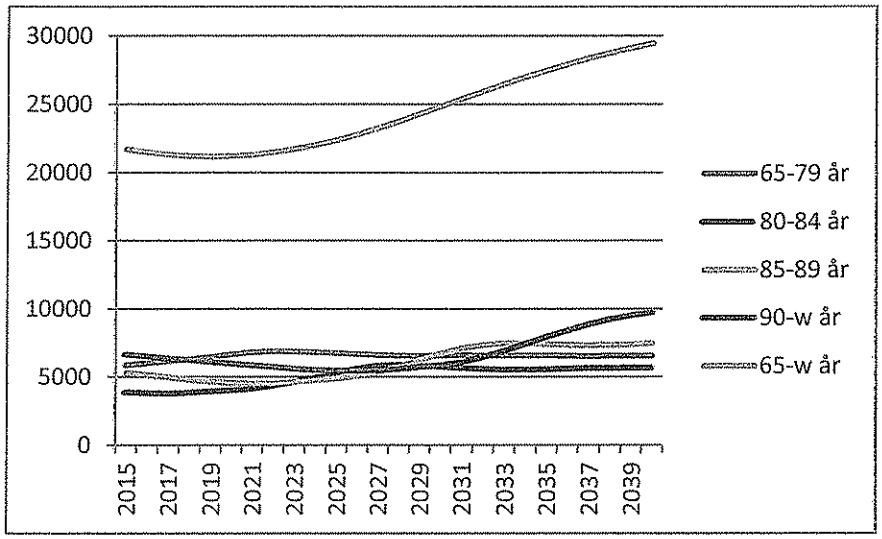
4.2 Äldreomsorgsprognos

Prognosen på behovet av äldreomsorg tar sin utgångspunkt i dagens konsumtion och antar en minskning av den framtida konsumtionen bland annat genom att den äldre befolkningen blir friskare och lever längre.

Antalet äldreomsorgstagare minskar de närmaste åren och förväntas vara lika många som idag år 2020. Därefter ökar antalet äldreomsorgstagare årligen fram till 2040 så att det då finns 7 700 fler som är i behov av äldreomsorg än idag. Ökningen är som kraftigast mellan åren 2027 och 2033 därefter minskar ökningstakten.

I de yngre ålderskategorierna ökar antalet äldreomsorgstagare tidigt under prognosperioden medan antalet över 90 år med behov av äldreomsorg ökar kraftigt först under 2030-talet.

Prognos på antalet äldreomsorgstagare 2015-2040

Den antagna minskningen av konsumtionen antas ske i samma omfattning i de olika omsorgsnivåerna. Utvecklingen för de olika omsorgsnivåerna ser därför snarlik ut under hela prognosperioden med ungefär samma andel av det totala antalet äldreomsorgstagare i respektive omsorgsnivå. Dock kan det vara intressant att notera att antalet äldreomsorgstagare med behov av vård- och omsorgsboende når samma nivå som idag först år 2025, vilket är något senare än för hemtjänsten.

Antalet personer med äldreomsorg fördelat på omsorgsnivåer

	2015		2020		2030		2040	
Vård- och omsorgsboende	5 723	23,6%	5 500	23,2%	6 330	22,8%	7 850	23,8%
Hemtjänst med minst 136,3 timmar	569	2,3%	550	2,3%	640	2,3%	780	2,4%
Hemtjänst med6,5-136,2 timmar	11 936	49,2%	11 710	49,4%	13 750	49,5%	16 150	49,0%
Hemtjänst med högst 6,4 timmar	3 461	14,3%	3 410	14,4%	4 090	14,7%	4 660	14,1%
Hemtjänst i servicehusboende	1 254	5,2%	1 220	5,1%	1 390	5,0%	1 750	5,3%
Korttidsvård	346	1,4%	350	1,5%	430	1,5%	480	1,5%
Dagverksamhet	962	4,0%	950	4,0%	1 150	4,1%	1 310	4,0%

5. Analys

5.1 Inledning

Denna utrednings uppdrag är att överväga förändringar i dagens boende för äldre för att uppnå ett större mått av trygghet och gemenskap för de äldre. Detta ska göras genom att öka tydligheten vad gäller innehåll och målgrupp för de boendeformer som ska finnas i framtiden. Utredningen ska också överväga en ny mellanboendeform vars syfte i huvudsak är att erbjuda ett boende med möjlighet till hög upplevd trygghet. Utredningen ska också överväga förslag utanför boendeformerna för äldre för att underlätta möjligheten att äldre får möjlighet att flytta till en tillgänglig lägenhet.

I ett kunskapsunderlag för planering av morgondagens äldreomsorg som Myndigheten för vård- omsorgsanalys tagit fram "Hemtjänst, vård- och omsorgsboende eller mitt emellan" beskriver de äldreomsorgen i landet 2025 i förhållande till dagens på följande sätt:

- En ökad andel äldre som får stora mängder hemtjänst
- En ökad andel äldre som har plats på ett mellanboende med anpassade lokaler, gemensamma utrymmen och personal på plats dagtid
- En ökad andel äldre som har plats på ett vård- och omsorgsboende med heldygnsomsorg
- En oförändrad fördelning av omsorgen mellan olika insatsformer

Stockholms stad står som landet i övrigt inför en kraftig ökning av antalet äldre. Fram till år 2040 blir det nästan 100 000 fler stockholmare som är 65 år och äldre varav det blir drygt 35 000 fler som är 80 år eller äldre. Ökningen är inledningsvis framför allt bland de yngre äldre men under 2020-talet tar även ökningen av de äldre äldre fart. Behovet av äldreomsorg ökar och det kommer att vara 3 000 fler personer som har äldreomsorg 2030 och 7 700 fler år 2040.

Den absolut största delen, 68 %, av de som får äldreomsorg idag bor i ordinärt boende och får hemtjänst. Den fördelningen antas vara densamma även år 2040. Enbart cirka 5 % av befolkningen 65 år och äldre bor idag i särskilt boende och cirka 15 % av de som är 80 år och äldre. Den andelen beräknas vara något lägre år 2040. En övervägande majoritet av de äldre bor alltså i ordinärt boende med eller utan hemtjänst och så förväntas det även vara i framtiden. Trots dessa antaganden kommer staden att behöva bygga ut vård- och omsorgsboendet kraftigt i framtiden. Enligt stadens äldreboen-

deplan 2016 har staden tillräcklig kapacitet i vård– och omsorgsboende fram till år 2024 men därefter måste ett nytt vård- och omsorgsboende öppna varje år fram till år 2040 för att täcka behoven.

Av ovanstående siffror framgår det tydligt att det är viktigt att staden, förutom att utveckla hemtjänsten, också i en högre grad arbetar med frågan om hur de äldre bor inom det ordinarie bostadsbeståndet. Ur ett flertal aspekter skulle det vara en fördel om en större andel av de äldre bodde i en tillgänglig bostad. De äldre kan då längre fram i livet leva ett självständigt liv och med ett större mått av trygghet. Behovet av hemtjänst kan då också antas bli mindre eller skjutas på framtiden i förhållande till om de inte bodde i en tillgänglig bostad.

5.2 Tillgängligt boende i det ordinära bostadsbeståndet

De flesta bostäder är inte tillgängliga för personer med nedsatt funktionsförmåga. Det var först i slutet av 70-talet som det blev krav på hiss vid nyproduktion av hus med tre våningar. Tyvärr finns det dock ingen statistik över tillgänglighet i bostäder. Det finns inte ens uppgifter om hur stor del av flerbostadshusen som har hiss.

I statens utredning om bostäder för äldre, betänkandet "Bostäder att bo kvar i" SOU 2015:85, görs dock en del uppskattningar kring tillgängliga bostäder. Utredningen gör bedömningen att cirka två tredjedelar av lägenheterna i flerbostadshus inte är tillgängliga för personer som inte klarar att gå i trappor. Utredningen har också låtit SCB göra vissa specialkörningar av statistik och från dessa uppgifter kommit fram till att av de seniorer som bor i flerbostadshus är det runt hälften som saknar hiss. Av de som har hiss är det över hälften som inte når sin lägenhet utan att passera trappsteg.

För de äldre som överväger att flytta till en bostad med god tillgänglighet finns idag brister i informationen om var de kan finna en sådan. Det finns ingen officiell statistik och få fastighetsägare har enligt vad denna utredning har kunnat konstatera gjort tillgänglighetsinventeringar. Stockholms bostadsförmedling redovisar inte tillgänglighet för lediga lägenheter och det är inget sökbegrepp i deras system.

De tre allmännyttiga bostadsbolagen har genomfört tillgänglighetsinventeringar av sitt bostadsbestånd och enats om en definition av vad en tillgänglig lägenhet ska uppfylla. Bolagens bostadsbestånd

står dock bara för 17 % av alla lägenheter i flerbostadshus och 14 % av samtliga bostäder.

En tillgänglighetsinventering kan förutom att bidra med väsentlig information till den som söker bostad också ligga till grund för ett strukturerat arbete med att bygga bort enkelt avhjälpta hinder.

Utredningen "Bostäder att bo kvar i" föreslår att det statliga bidrag som fanns 2014 för kommuner att söka för tillgänglighetsinventering av bostäder ska återinrättas. Flertalet av de kommuner som erhållit bidraget har genomfört inventeringarna inom det allmännyttiga bostadsbeståndet men det finns också kommuner som har inkluderat privata fastighetsägare.

Fortsatt kommer dock en betydande del av de äldre välja att bo kvar i lägenheter som inte är tillgängliga och som innebär begränsningar när rörelseförmågan minskar. Då kommer bostadsanpassning fortsatt vara en möjlighet till att förbättra situationen för den enskilde. Det är sannolikt en hög risk att kostnaderna för bostadsanspassning kommer att öka i framtiden med den kraftiga ökningen av antalet äldre i befolkningen.

Idag lämnar de tre allmännyttiga bolagen de lägenheter, där den som beviljats bostadsanpassningsbidrag har flyttat ut, till bostadsförmedlingens förturskö. Få anpassade lägenheter hos andra fastighetsägare kommer dit för förmedling och matchning med någon bostadssökande som har motsvarande behov.

Förutom att få tillgänglighetsanpassade lägenheter återanvänds så återställs också bostadsanpassningar. Det gäller framför allt trapphissar och dörrautomatik som är relativt dyra anpassningar. De utgör 60 % av alla återställningar. Skälet till det är oftast att anpassningarna kan vara till nackdel för de hyresgäster som inte är i behov av dem. Anpassningarna har beviljats till enskilda individer som därmed äger dessa. Av detta skäl tar inte heller staden hand om den utrustning som plockas bort och stora värden går därmed till spillo.

I de samtal utredningen har haft med personer inom de allmännyttiga bolagen och bostadsanpassningen har dessa efterfrågat en samordning inom staden kring frågor som har att göra med tillgänglighet. Det är ett antal olika nämnder och bolag som utifrån sina uppdrag arbetar med frågan men det finns ingen samordning av arbetet i staden.

5.3 Boendeformer för äldre

Utredningen ska tydliggöra innehåll och målgrupp för de boendeformer för äldre som ska finnas i framtiden inom staden. Nedan beskrivs hur utredningen ser på dagens boendeformer och vilka brister som finns.

Seniorboende är ett kategoriboende för äldre som har tillgängliga lägenheter. Åldersgränsen för att kunna söka till ett seniorboende varierar och är 65 år i de seniorboenden som Micasa tillhandahåller. En del seniorboenden har gemensamhetslokaler vilket Micasas seniorboenden har. Seniorboende är en möjlighet för den som vill flytta till en tillgänglig bostad. Skillnaden mellan att söka sig till ett seniorboende eller en annan tillgänglig lägenhet är snarast om man vill bo med andra äldre. Utredningen har inte arbetat med definitionen av seniorboende. Seniorboendet är ett kategoriboende inom det ordinarie bostadsbeståndet.

Kommunfullmäktige beslutade 2009 att *trygghetsboende* skulle inrättas genom omvandling av servicehus. Efterfrågan på servicehus hade minskat och den statliga äldreboendedelegationen hade föreslagit denna nya boendeform. De trygghetsboenden som staden inrättat efter 2009 syftar till att erbjuda ett boende med ett större mått av trygghet än seniorboendena. Boendet är avsett för personer som fyllt 75 år med en möjlighet att ställa sig i kö från 70 år fyllda. Trygghetsboende i Stockholms stad ska erbjuda förutom en tillgänglig bostad, trygghetslarm, personal som en gemensam resurs för att ordna social samvaro och gemensamma aktiviteter, gemensamhetslokal samt möjlighet till gemensamma måltider. Boendena ska tillhandahållas av Micasa som också ansvarar för att personal finns. Kostnaden för gemensamhetslokal och personal betalas av den enskilde direkt till fastighetsägaren.

Hur har den nya boendeformen tagits emot? Attraktiviteten hos de olika trygghetsboendena kan exempelvis mätas utifrån hur lång kötid man måste ha för att erhålla en lägenhet. Enligt en redovisning från bostadsförmedlingen varierar kötiden kraftigt mellan boendena. Faktorer som synes påverka attraktiviteten är hyresnivån och var boendet ligger i förhållande till kommunikationer och service. Även hur lång tid som det tagit att initialt förmedla lägenheterna i ett nytt Trygghetsboende varierar kraftigt mellan de olika boendena.

Bostadsförmedlingen som förmedlar trygghetsboendelägenheterna uppger att vanliga kommentarer de får från de äldre som står i kön är:

- Vem kan betala de här hyrorna?
- Var ska man handla någonstans?
- Hur ska man klara den här uppförsbacken?
- Vad består tryggheten i?

Denna bild bekräftas av de representanter för stadsdelsnämnderna som ingår i projektgruppen. De betonar det senare och i utredningen har detta tolkats som att dagens Trygghetsboendet har som boendeform blivit allt för lik seniorboendet och i för liten utsträckning har det som kan ge den trygghet som efterfrågas.

Servicehusen i Stockholms stad har minskat i både antal och betydelse för äldreomsorgen sedan 90-talet. 1993 fanns det 7 610 personer boende på servicehus i staden. Denna minskning av antalet boende kan inte kopplas till en motsvarande minskning av antalet äldre i befolkningen.

I stadens lokaladministrativa system (LOIS) fanns det den 1 april 1 704 servicehuslägenheter registrerade. Av dessa lägenheter var 277 registrerade som uthyrbara. Dock fanns 106 av dessa lägenheter i servicehus som var under avveckling eller ombyggnad. Ytterligare 132 lägenheter var registrerade som ej uthyrbara. Alltså fanns det 1 april 1 295 lägenheter som var bebodda och ytterligare 171 lägenheter som kunde hyras ut. Av de tillgängliga lägenheterna var därmed 12 % outhyrda.

Av de 1 368 personer som i december 2015 bodde på servicehus var det 10 % som inte hade någon hemtjänst. Av de som hade hemtjänst var det 10 % som bara hade serviceinsatser. Övriga boende har mer hemtjänst jämt fördelade upp till nivåer som motsvarar vård- och omsorgsboende.

2014 genomförde äldrenämnden en utredning där servicehusen genomlystes utifrån flera aspekter. Ett antal arbetsgrupper engagerades där olika yrkeskategorier från stadsdelsnämnderna var representerade. Intervjuer genomfördes med personer som nyligen flyttat in på servicehus. En av de tydligare slutsatserna som utredningen kommer fram till är att de som flyttar till servicehus idag har vitt skilda behov, från äldre med omsorgsbehov till personer med påtagliga psykiska funktionsnedsättningar, missbruksproblematik och/eller som varit hemlösa.

Ovanstående bild av vilka som bor på servicehusen och vilka behov de har beror troligtvis till stor del på den brist på definition av målgrupp och innehåll som finns för servicehusen. Det påverkar också

upplevelsen av servicehusen vilket framhålls i äldrenämndens utredning.

Det finns även skillnader i hur de äldre ser på möjligheterna att få en servicehuslägenhet och stadens biståndshandläggning. Av de 820 personer som ansökte om servicehusboende 2015 bedömdes 351 inte ha skäl till att få den insatsen. Merparten av de domar som meddelats i överklaganden bekräftar stadens bedömning. De äldres förväntningar på möjligheten att kunna flytta till servicehus kan därmed sägas vara för hög och staden har inte lyckats förmedla vilka kriterier som gäller.

5.4 Kommunikation kring boende för äldre

Stadens kommunikation kring de äldres boende och vilka alternativ som finns när den enskilde inte anser sig kunna bo kvar i sin ordinarie bostad tar i hög utsträckning sin utgångspunkt i äldreomsorgen och det biståndsbedömda boendet. Till det kompletteras med information om de boendeformer som Micasa erbjuder, senior- och trygghetsboende.

Vad utredningen har förstått finns det idag inget uppdrag i staden att tillhandahålla information om olika alternativ för den äldre att överväga, när rörelseförmågan sviktar och det kan vara aktuellt att flytta, som går utöver det staden erbjuder. Orsakerna till detta kan vara att behovet att stödja de äldre i dessa val inte ansetts prioriterat när den äldre befolkningen minskat. Informationsbehovet om de alternativ som finns blir självklart mycket större när staden står inför den ökning av antalet äldre som nu prognostiseras.

6. Utredningens förslag

Utredningen föreslår en ambitionshöjning gällande det ansvar staden tar för de äldres boende, även de som inte är i behov av äldreomsorg. En ny boendeform som inte är biståndsbedömd föreslås inrättas som har en högre servicenivå än dagens ej biståndsbedömda boendeformer som staden erbjuder. Det är dock helt klart att med den kraftiga ökningen av antalet äldre som kommer framöver måste behovet av en lägenhet med en högre grad av tillgänglighet tillgodoses på den ordinarie bostadsmarknaden. Staden bör då arbeta med att underlätta för de äldre att göra kloka val av bostad.

6.1 Strategi för det ordinära bostadsbeståndet

Utredningen anser att staden bör ta fram en strategi för hur staden kan bidra till att det blir lättare för de äldre att få tillgång till en lägenhet inom det ordinära bostadsbeståndet som ger dem möjlighet till ett aktivt liv även när rörelseförmågan sviktar. Som ovan har redovisats är flera olika nämnder och bolag involverade i frågan varför det också behövs en samordning och en organisation som tar ett huvudansvar för att strategin genomförs. Följande frågor bör i första hand tas med i strategin:

- Bostadsbeståndet i staden behöver tillgänglighetsinventeras som en grund för att de äldre ska kunna göra kloka val vid ett byte av bostad. Det ska vara lätt att få information om var i staden jag bör bo om jag trots rörelsesvårigheter ska kunna leva ett aktivt liv. Staden bör arbeta för att privata fastighetsägare tillgänglighetsinventerar.
- Idag redovisas inte tillgänglighet fram till lägenheten och det är inte ett begrepp som går att söka på i bostadsförmedlingens system. Bostadsförmedlingen bör utveckla sina system med den funktionen.
- Fler bostadsanpassade lägenheter bör komma till bostadsförmedlingen för förmedling till personer som har nytta av de gjorda anpassningarna genom exempelvis förturskön.
- Öka tillgången på lättillgängliga bostäder genom att genomförda bostadsanpassningar, inte återställs, framför allt de dyrare anpassningarna som trapphissar och dörrautomatik. Ett arbete för att minska antalet återställningar handlar till stor del om att påverka fastighetsägarna att acceptera dessa hjälpmedel i sina fastigheter.

En bättre kunskap om var det finns tillgängliga lägenheter och bättre utnyttjande av de resurser staden lägger på bostadsanpassning kan hålla tillbaka ökningen av de resurser som kommer att krävas för att klara äldreomsorgen i framtiden.

Utredningen föreslår att Stockholms stads Bostadsförmedling AB får i uppdrag att tillsammans med stadsbyggnadsnämnden, bostadsbolagen och äldrenämnden får i uppdrag att ta fram en strategi enligt ovan.

6.2 Definition av boendeformer för äldre

Utredningen anser att staden ska erbjuda ett fåtal tydliga boendeformer för äldre. Huvudskälen till detta är att de boendeformer staden erbjuder behöver bli kända, de äldre ska vara medvetna om vad

de erbjuder, vilken målgruppen är och det ska vara möjligt att inom en rimlig tid erhålla ett boende inom dessa boendeformer. Förutom de boendeformer staden erbjuder är det självklart en fördel om det inom den ordinära bostadsmarknaden finns andra alternativ av kategoriboenden för äldre. Bland dessa alternativ finns de seniorboenden som stadens tre allmännyttiga bostadsföretag erbjuder. Det ska också finnas den information som behövs för att kunna byta sin lägenhet till en som har en högre grad av tillgänglighet.

Det utredningen föreslår är att det ska finnas en boendeform som inte kräver biståndsbeslut och därutöver servicehus och vård- och omsorgsboende som kräver biståndsbeslut. Det innebär att inriktningen bör vara att de seniorboende och trygghetsboende som staden genom Micasa idag erbjuder omvandlas till den nya mellanboendeform som utredningen förslår ska tillskapas.

Den nya mellanboendeformen som utredningen föreslår inrättas ska vara riktad till de som behöver ett tryggt boende och som önskar en gemenskap med andra äldre. För att uppnå detta föreslår utredningen att dessa boenden ska kompletteras med ett aktivitetscentra. Servicehus som boendeform behöver en tydligare definierad målgrupp. Med den nya boendeformen och den höjda ambitionsnivå som föreslås i den anser utredningen att servicehusen kan reserveras för de med ett omvårdnadsbehov men som inte är så stort att det bättre kan tillgodoses i ett vård- och omsorgsboende.

Vård- och omsorgsboendet har idag en tydlig definition av målgruppen och som inte påverkas av de förslag till ändringar som utredningen föreslår. Inga förslag till ändringar görs i denna utredning vad gäller vård- och omsorgsboendet.

6.3 Trygghetsboende med aktivitetscentra

Utredningen föreslår en ny mellanboendeform, trygghetsboende med aktivitetscentra. Trygghetsboende med aktivitetscentra är inte ett namn på den nya boendeformen utan ska ses som en beskrivning av boendeformen. Trygghetsboende har framför allt genom de statliga utredningarna på området blivit det vedertagna namnet på boendeformer mellan det ordinära boendet och det biståndsbedömda. Den nya boendeformen är dock något mer än de trygghetsboenden som idag finns inom staden.

Som nämnts ovan är det ett boende som inte kräver biståndsbedömning. Lägenheterna förmedlas av bostadsförmedlingen där den äldre ställer sig i kö. Samma förmedlingsregler föreslås som för dagens

Trygghetsboende vilket innebär att man ska vara folkbokförd i Stockholms stad och har fyllt 75 år för att få ett erbjudande om en lägenhet. Det ska vara möjligt att ställa sig i kö och räkna kötid från 70 år. Kriterier för förmedling är kötid och förtur utifrån medicinska och/eller sociala skäl.

Utredningen har övervägt en lägre åldersgräns för boendeformen men kommit fram till att det med en lägre åldersgräns finns en risk att det blir andra än målgruppen som söker sig till boendena. Åldersgränsen är dock något som måste följas upp och om behov finns kunna justeras. En risk med att sätta en hög åldersgräns är att dessa nya boenden inom en inte allt för lång tid får en hög omvårdnadsnivå och att de aktivitetscentra som finns där inte fyller någon funktion. Staden måste dock prioritera var man lägger äldreomsorgens resurser och att lägga dessa på allt för friska äldre är inte optimalt.

Micasa är hyresvärd för boendet och hyr ut lägenheterna till de boende. För det aktivitetscenter som ska finnas i fastigheten föreslås stadsdelsnämnderna ansvara. Förutom att utredningen ser en större omfattning av de aktiviteter som ska finnas i den nya boendeformen anser utredningen att det kommer bli en väsentlig skillnad mot dagens Trygghetsboenden när stadsdelsnämnderna tar över ansvaret för aktiviteterna i boendet. Det blir en närmare koppling till äldreomsorgen och den kompetens som finns där.

Stadsdelsnämnderna hyr de lokaler i fastigheten som behövs för aktivitetscentrat. Aktivitetscentrats primära uppgift är att ordna aktiviteter för de boende och i övrigt arbeta för att skapa en social gemenskap i boendet. Aktivitetscentrat kan dock med fördel ha ett större uppdrag än så och även vara ett centra för aktiviteter riktade till äldre i hela eller del av stadsdelen.

För att få en förankring hos de boende bör aktiviteterna planeras tillsammans med de boende. Med fördel organiserar sig de boende i något av de råd som stadsdelsnämnderna och Micasa samarbetar med.

Syftet med aktivitetscentrat är att motverka den otrygghet och behov av social gemenskap som de som erhåller en lägenhet har känt i sitt tidigare boende. Bemanning och aktiviteter måste därför anpassas till de behov som finns på detta område i respektive boende. Utredningen anser dock att en minsta nivå är att boendet är bemannat dagtid vardagar. Är det motiverat utifrån hur behovet ser ut på boendet bör det också bemannas på helgerna.

Hur stadsdelsnämnderna väljer att organisera arbetet med aktivitetscentren kan det finnas flera lösningar på. Det kan vara fast personal som enbart arbetar med aktivitetscentrat men kan också innebära att volontärer eller andra engageras. Det kan också vara ett uppdrag som upphandlas. Utgångspunkten måste dock alltid vara att aktivitetscentrat ger den trygghet och sociala gemenskap som de boende har behov av. Kontinuitet och förutsägbarhet är i detta sammanhang viktigt.

En aktivitet som är viktig för de äldre och som utredningen anser bör finnas på boendet är möjligheten till att äta gemensamma måltider. Detta kan ordnas på många olika sätt och hur det ska ske bör bestämmas på varje boende för sig.

Ett sätt att skapa trivsel och liv på boendena kan vara att erbjuda lokalerna till andra att ordna aktiviteter där när aktivitetscentrat inte är i behov av lokalerna exempelvis till pensionärsorganisationerna.

Ansvaret för denna nya boendeform kommer att vara delat mellan Micasa, som är hyresvärd för boendet och hyr ut lägenheterna till de boende, och stadsdelsnämnderna som ansvarar för aktivitetscentrat. Det är viktigt att det ses som en gemensam angelägenhet att boendet blir så bra som möjligt för de som bor där. Det måste ske en gemensam planering vid inrättandet av den nya boendeformen men också kontinuerligt framöver.

För den hemtjänst som de boende i dessa nya trygghetsboenden med aktivitetscentra kommer att behöva gäller samma regler som för ordinärt boende.

6.4 Servicehus

Enligt utredningens mening ska servicehusen som tidigare vara ett biståndsbedömt boende för de som fyllt 65 år. Då servicehusen är en särskild boendeform enligt socialtjänstlagen ska det finnas personal dygnet runt och den hälso- och sjukvårdspersonal som krävs. Servicehusen ska ha en reception och minst aktiviteter i nivå med trygghetsboendena med aktivitetscentra.

Liksom på trygghetsboendena anser utredningen att det även på servicehusen ska finnas möjlighet för de boende att äta gemensamma måltider.

Utredningen föreslår att målgruppen för boende på servicehus blir tydligare och mer begränsad. Förslaget är att målgruppen ska vara

de som har ett behov av en tillgänglig lägenhet och/eller ett behov av ökad trygghet samtidigt som man också har hemtjänst för ett omvårdnadsbehov. Utredningen anser att servicehusen med denna målgrupp har större förutsättningar att leva upp till de förväntningar som finns på servicehusen. En högre omvårdnadsnivå hos de boende genererar mer personal som rör sig i huset. Det ger också stadsdelsnämnderna bättre ekonomiska förutsättningar att driva servicehusen.

Utredningen ser inte att det finns något skäl med anledning av de förslag som läggs att ändra i de hyresförhållanden som gäller mellan Micasa och stadsdelsnämnderna för servicehusen. Däremot anser utredningen att det bör övervägas en central köhantering för servicehusen liksom för den för vård- och omsorgsboendena och enhetlig ersättning till utförarna för de så kallade bottenplattorna. Detta måste utredas vidare om det är möjligt att genomföra. Frågan har lyfts upp i utredningen som något som skulle förbättra utnyttjandet av servicehusen som en gemensam resurs.

6.5 Omfattning av boenden och dess lokalisering

Denna utredning har inte i uppdrag att generellt ta fram förslag för dimensioneringen av boendeformer för äldre nu och i framtiden. I stadens äldreboendeplan för 2016 har det konstaterats att staden har vård- och omsorgsboende i en omfattning som täcker behovet fram till 2024. Därefter behöver det byggas ett nytt vård- och omsorgsboende per år fram till 2040. Även andra boendeformer för äldre och däribland mellanboendeformer kommer att behöva byggas ut i framtiden. Utredningen anser därför att det uppdrag som idag finns för äldreboendeplanering i staden utökas med ett uppdrag att också bedöma dimensioneringen av trygghetsboende med aktivitetscenter och Servicehus på kort och lång sikt.

I den här utredningen tas enbart utgångspunkten i de boenden som finns idag och hur dessa ska fördelas mellan de boendeformer som utredningen föreslår. Utgångspunkten har därför varit de senior- och trygghetsboenden samt servicehus som ägs av Micasa. Det rör sig då totalt om ca 3 200 lägenheter.

Med den målgrupp som utredningen föreslår för servicehusen och med hänsyn tagen till det antal lägenheter som kontinuerligt är outhyrda anser utredningen att antalet servicehuslägenheter kan minskas till förmån för den nya boendeformen Trygghetsboende med aktivitetscentra. Av dagens servicehuslägenheter är 12 % outhyrda.

Av de som bor på servicehusen är det 10 % som inte har hemtjänst och 10 % som enbart har hemtjänst i form av serviceinsatser. Den målgrupp för servicehusen som utredningen föreslår kommer rimligtvis också ge kortare boendetider på servicehusen. Kortare boendetider kommer då också innebära ett minskatt behov av lägenheter.

Utredningen föreslår att inriktningen bör vara att dagens senior och trygghetsboenden, ca 1 500 lägenheter, omvandlas till trygghetsboende med aktivitetscentra. Utredningen har dock inte tagit ställning till om alla fastigheter lämpar sig för detta. Exempelvis finns det boenden med få lägenheter där det kan vara svårt att motivera ett aktivitetscentra Därtill kan eventuellt andra fastigheter omvandlas till denna boendeform.

Utredningen har tittat på kriterier för en optimal geografisk placering av Trygghetsboende med aktivitetscenter. Enligt en enkätundersökning bland ålderspensionärer som står i bostadskön som bostadsförmedlingen låtit göra prioriterar man högst att boendet ligger där det finns bra kollektivtrafik och tillgång till kommersiell service. Utredningen tror också att närhet till primärvård är att föredra. Om det i samma fastighet dessutom finns någon annan boendeform för äldre kan aktivitetscentrat utnyttjas effektivare.

Då utgångspunkten här har varit de befintliga boendena så har dessa kriterier inte kunnat användas men de bör vara utgångspunkten om nya boenden ska byggas.

6.6 Tidplan och konsekvenser av omvandlingen till ny boendeform

Det bör noga övervägas i vilken ordning boendena omvandlas till den nya boendeformen. För tydlighets skull bör nuvarande trygghetsboenden prioriteras i denna omvandling. Det vore olyckligt att, även bara för en kortare tid, utöka med ytterligare en boendeform. För de boende på dagens trygghetsboenden innebär inte omvandlingen så stor skillnad. En omvandling av trygghetsboenden till trygghetsboenden med aktivitetscenter bör därför utgöra en första etapp. Omvandling av seniorboenden kan därefter utgöra en andra etapp.

En omvandling av andra fastigheter till den nya boendeformen kräver mer förberedelser och innebär större förändringar för de boende. Det kan också finnas fastighetsspecifika skäl till när en omvandling av en fastighet kan ske.

Utredningen föreslår därför att omvandlingen av dagens trygghetsboenden till trygghetsboende med aktivitetscentra startar under 2017 och omvandlingen av dagens seniorboenden påbörjas under 2018. När det gäller en eventuell omvandling av andra fastigheter föreslår utredningen att en ny utredning tillsätts. Den utredningen föreslås ta ställning till omfattningen och vilka fastigheter som kan omvandlas till trygghetsboende med aktivitetscentra. Uppdraget kan med fördel ges till äldrenämnden som i samverkan med stadsdelsnämnderna och kommunstyrelsen genomför det fortsatta utredningsarbetet. För en omvandling av senior- och trygghetsboenden till trygghetsboende med aktivitetscenter enligt denna tidplan krävs ett beslut i denna del i budgeten för 2017. Den nya utredningen avseende eventuell omvandling av andra fastigheter bör starta så snart som möjligt.

De ekonomiska konsekvenserna för stadsdelsnämnder och Micasa av en eventuell omvandling av andra fastigheter till den nya boendeformen kan beräknas först när det beslutats vilka fastigheter som ska omvandlas. För stadsdelsnämnden kan en sådan omvandling innebära en kostnadsminskning och för Micasa innebära förlorade hyresintäkter. Storleksordningen på dessa belopp är dock fastighetsspecifika. De ekonomiska konsekvenserna bör tas med i det fortsatta utredningsarbetet.

Det utredningen föreslår gällande dagens senior- och trygghetsboenden får anses vara en ambitionshöjning gällande det ansvar staden tar för de äldres boende som kommer de äldre till del. Vid omvandling av senior- och trygghetsboenden bor den enskilde kvar i sin lägenhet på oförändrade villkor och får ett tillskott av aktiviteter och personal i husen.

Förslagen innebär för stadsdelsnämnderna utökade kostnader för aktivitetscentra. Kostnaderna utgörs i huvudsak av personal- och lokalkostnader. Utredningens bedömning är att kostnaden för ett aktivitetscenter kan uppgå till ca 3 mnkr. Kostnaden varierar naturligtvis med storleken på boendet och ambitionsnivån. För Micasas del innebär förslaget en mindre ökning av hyresintäkterna på dagens senior- och trygghetsboenden. De ekonomiska konsekvenserna av utredningens förslag kommer att skilja sig åt mellan stadsdelsnämnderna och frågan om finansiering måste tas med i stadens budget.

6.7 Kommunikation kring boende för äldre

För att staden ska klara av äldreomsorgen med rimliga resurser när antalet äldre ökar allt kraftigare i framtiden krävs det att det finns en

genomtänkt strategi för kommunikation kring boende för äldre. Utredningen anser att staden måste ta på sig ansvaret för en informationsinsats som går utöver stadens ansvar för äldreomsorgen. Om de äldre gör kloka val för hur de ska bo kommer det underlätta den utmaning som äldreomsorgen står inför.

Utredningen anser att staden bör satsa på att samla information om boende för äldre på en plats. Oavsett hur arbetet med de frågor som lyfts i denna utredning i övrigt organiseras bör någon organisation i staden ges i uppdrag att ansvara för denna samlade information. På denna informationsplats ska det gå att få information om:

- Tillgänglighetsfrågor
- Bostadsanpassning
- Tekniska hjälpmedel
- Stadens boendeformer
- Boendeformer på den privata marknaden
- Hemtjänst
- E-hälsa i hemmet

Utredningen föreslår att äldrenämnden ges ett uppdrag att i samverkan med kommunstyrelsen och stadsdelsnämnderna ta fram ett förslag på hur en utökad kommunikation kring boende för äldre kan utformas.

Bilaga 1

Senior- och Trygghetsboenden samt Servicehus i Stockholms stad per stadsdel

Stadsdel	Typ av boende	Namn	Lägenheter
Rinkeby-Kista	Servicehus	Kista	181
	Seniorboende	Akalla	100
Spånga-Tensta	Servicehus	Fristad	153
	Servicehus	Tensta	48
Hässelby-Vällingby	Servicehus	Skolörten	125
	Seniorboende	Hässelgården	119
	Seniorboende	Vallörten	31
	Trygghetsboende	Nälsta	32
Bromma	Trygghetsboende	Tunet	111
	Trygghetsboende	Traneberg	60
Kungsholmen	Servicehus	Pilträdet	115
	Servicehus	Trossen	135
Norrmalm	Servicehus	Väderkvarnen	26
	Trygghetsboende	Väduren	56
	Seniorboende	Riddarsporren	110
Östermalm	Seniorboende	Rio	109
Södermalm	Servicehus	Hornstull	88
	Servicehus	Vintertullen	92
	Seniorboende	Vindragaren	144
	Trygghetsboende	Tanto	51
Enskede-Årsta-Vantör	Servicehus	Rågsved	76
	Servicehus	Dalen	166
	Servicehus	Enskede nya	66
	Seniorboende	Handelsvägen	21
	Seniorboende	Rågsved	39
Skarpnäck	Trygghetsboende	Hammarbyhöjden	83
Farsta	Servicehus	Edö	149
Älvsjö	Servicehus	Älvsjö	60
	Seniorboende	Långbroberg	31
Hägersten-Liljeholmen	Servicehus	Fruängsgården	104
	Servicehus	Trekanten	89
	Seniorboende	Axelsberg	126
Skärholmen	Seniorboende	Frösätra	63
	Seniorboende	Måsholmen	33
	Trygghetsboende	Måsholmen	151

Bilaga 2

Senior- och Trygghetsboenden samt Servicehus i Stockholms stad per boendeform

Typ av boende	Namn	Stadsdel	Antal lgh
Trygghetsboende	Nälsta	Hässelby-Vällingby	32
	Tunet	Bromma	111
	Traneberg	Bromma	60
	Väduren	Norrmalm	56
	Tanto	Södermalm	51
	Hammarbyhöjden	Skarpnäck	83
	Måsholmen	Skärholmen	151
Summa			544
Seniorboende	Akalla	Rinkeby-Kista	100
	Hässelgården	Hässelby-Vällingby	119
	Vallörten	Hässelby-Vällingby	31
	Riddarsporren	Norrmalm	110
	Rio	Östermalm	109
	Vindragaren	Södermalm	144
	Handelsvägen	Enskede-Årsta-Vantör	21
	Rågsved	Enskede-Årsta-Vantör	39
	Långbroberg	Älvsjö	31
	Axelsberg	Hägersten-Liljeholmen	126
	Frösätra	Skärholmen	63
	Måsholmen	Skärholmen	33
Summa			926
Servicehus	Kista	Rinkeby-Kista	181
	Fristad	Spånga-Tensta	153
	Tensta	Spånga-Tensta	48
	Skolörten	Hässelby-Vällingby	125
	Pilträdet	Kungsholmen	115
	Trossen	Kungsholmen	135
	Väderkvarnen	Norrmalm	26
	Hornstull	Södermalm	88
	Vintertullen	Södermalm	92
	Rågsved	Enskede-Årsta-Vantör	76
	Dalen	Enskede-Årsta-Vantör	166
	Enskede nya	Enskede-Årsta-Vantör	66
	Edö	Farsta	149
	Älvsjö	Älvsjö	60
	Fruängsgården	Hägersten-Liljeholmen	104
	Trekanten	Hägersten-Liljeholmen	89
Summa			1673